

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SPORUN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI
ÇOCUKLARA VE AİLELERİNE ETKİSİ KONUSUNDA
EBEVEYNLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Fatih IŞIK**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN**

İSTANBUL-2016

TEZ TANITIM FORMU

YAZARIN ADI SOYADI: Fatih IŞIK

TEZİN DİLİ : Türkçe

TEZİN ADI : Sporun Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklara ve Ailelerine Etkisi Konusunda Ebeveynlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi

ENSTİTÜ : İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü

ANABİLİM DALI : Antrenörlük Eğitimi Anabilim Dalı

TEZİN TÜRÜ : Yüksek Lisans

TEZİN TARİHİ : .../.../2016

SAYFA SAYISI :

TEZ DANIŞMANI : Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN

DİZİN TERİMLERİ : Otizm, Spor.

TÜRKÇE ÖZET : Araştırmanın amacı, Otizm spektrum bozukluğu bulunan çocuklara sahip ailelerin, çocuklarının spora katılımının çocukları ve kendileri üzerindeki etkileri incelemektir.

DAĞITIM LİSTESİ : 1. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsüne
2. YÖK Ulusal Tez Merkezin

Fatih IŞIK

T.C.
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**SPORUN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI
ÇOCUKLARA VE AİLELERİNE ETKİSİ KONUSUNDA
EBEVEYNLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ**

**ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
HAREKET VE ANTRENMAN BİLİMLERİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**Hazırlayan
Fatih IŞIK**

**Tez Danışmanı
Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN**

İSTANBUL-2016

BEYAN

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel ahlak kurallarına uyulduğu, başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunulduğu, kullanılan verilerde herhangi tahrifat yapılmadığını, tezin herhangi bir kısmının bu üniversite veya başka bir üniversitedeki başka bir tez olarak sunulmadığını beyan ederim.

Fatih IŞIK

.../.../2016

T.C
İSTANBUL GELİŞİM ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Fatih IŞIK 'ın Sporun Otizm Spektrum Bozukluğu Tanılı Çocuklara ve Ailelerine Etkisi Konusunda Ebeveynlerinin Görüşlerinin Değerlendirilmesi. Adlı tez çalışması jürimiz tarafından ANTRENÖRLÜK EĞİTİMİ ana bilim dalı YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan _____

Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN
(Danışman)

Üye _____

Üye _____

Üye _____

ONAY

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

.../.../2016

İmzası

Prof. Dr. Osman ÇAKMAK
Sağlık Bilimleri Enstitü Müdür

SPORUN OTİZM SPEKTRUM BOZUKLUĞU TANILI ÇOCUKLARA VE AİLELERİNE ETKİSİ KONUSUNDA EBEVEYNLERİNİN GÖRÜŞLERİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ

ÖZET

Bu araştırmanın amacı, Otizm spektrum bozukluğu bulunan çocuklara sahip ailelerin, çocuklarının spora katılımının, çocukların ve kendilerinin üzerindeki etkileri incelemektir.

Araştırmanın çalışma grubunun en az 1 senedir spor yapan 8 otizm tanısı almış birey ailesinden oluşmaktadır.

Araştırma verilerin nitel araştırma teknikleri kullanılarak toplanmıştır. Bu kapsamda 19 sorudan oluşan yarı yapılandırılmış mülakat formu hazırlanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat kapsamındaki sorular, çocukların motorik değişim, zihinsel değişim, günlük yaşam becerilerinde gelişme, problematik davranışlarda azalma, sosyal yaşam becerilerinde artış ve duygusal olaylarda gelişme temalarını kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve konu ile ilgili olarak uzmanların görüşleri alınmıştır.

Hazırlanan yarı yapılandırılmış görüşme formu çerçevesinde; katılımcılar ile görüşmeler yüz yüze yapılmıştır. Görüşmeler, görüşülen kişilerin izni alındıktan sonra ses kayıt cihazı ile kaydedilmiştir. Görüşmelerden elde edilen kayıtlar ses dosyaları bilgisayara aktarıldıktan sonra araştırmacı tarafından içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiş sonuçlar kategorileştirilerek tablolandırılmıştır.

Araştırmada geçerlilik için; Görüşme formunun hazırlanmasında iki uzman görüşüne başvurulmuş, araştırmanın yöntemi ve aşamaları açık açık anlatılmış, bulgular da sık sık alıntılara yer verilmiştir.

Araştırma bulgularına göre; çocuklarda zihinsel, sosyal yaşam becerileri, motorik, problem davranış, günlük yaşam becerileri, sportif branş, ailelerin ise zihinsel, duygusal ve sosyalleşme alanlarında bir çok noktada pozitif yönde gelişim ve değişim olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak; sportif etkinliklerin otizmli bireylerin ve ailelerinin yaşam kalitesi üzerine olumlu etkiler yaptığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Otizm, Spor.

EVALUATION OF THE VIEWS OF THE PARENTS ABOUT THE EFFECT OF SPORTS ON CHILDREN WITH AUTISM SPECTRUM DISORDER AND THEIR FAMILIES

SUMMARY

The purpose of this study families with children diagnosed with autism spectrum disorder to examine the effects of participation on themselves, their children and their children's Sport.

The Research Working Group of 8 who play sports for at least 1 year aileli an individual consists of a diagnosis of autism.

The research data were collected using qualitative research techniques. In this context, questions of 19 semi-structured interview form has been prepared. Semi-structured interview questions within the scope of the scope of children motoric change is a mental change, improvement in daily living skills, a decrease in problematic behaviors, social and sensory events in the development of the themes to cover an increase in life skills was created, and the opinions of Experts on the subject were taken.

Prepared semi-structured interview form in the framework; interviews with participants were conducted face to face. The interviews were recorded with a voice recorder after obtaining the permission of the respondents. Discussions which is obtained from records, audio files transferred to a computer after the results were decoded by the researcher by content analysis method by tabular kategorilestirile.

Reliability and validity in research; in the opinion of two experts in the preparation of the interview form is referenced bluntly explained the method and steps of research, the findings also Frequent quotations have been given.

According to research findings, children's cognitive, social, and life skills daily living skills problem behavior motoric branch of the family is sporty, mental, emotional and socialization development and change in the areas it has been found that at a point in a very positive way.

As a result of sporting activities made a positive impact on the quality of life for individuals with autism and their families, it can be said that.

Key words: Autism, Sports.

İÇİNDEKİLER

	SAYFA
ÖZET.....	I
SUMMARY	II
İÇİNDEKİLER.....	III
KISALTMALAR.....	V
TABLOLAR LİSTESİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	IX
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM: TEMEL KAVRAMLAR.....	2
1.1. OTİZM NEDİR?	2
1.1.1. Otizmin Tarihçesi.....	3
1.1.2. Otizme Sebep Olan Nedenler.....	6
1.1.3. Otizm Belirtileri	8
1.1.4. Otizimli Çocuklarda Motor Gelişim Özellikleri	10
İKİNCİ BÖLÜM: OTİZMİN SPEKTRUM BOZUKLUĞU.....	12
2.1. YAYGIN GELİŞİMSEL BOZUKLUKLAR	12
2.1.1. Asperger Sendromu	12
2.1.2. Rett Sendromu	14
2.1.3. Dezintegratif Bozukluk.....	15
2.1.4. Tanımlanamayan Yaygın Gelişimsel Bozukluklar	17
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM: SPORUN OTİZİMLİ BİREYLERE ETKİSİ.....	20
3.1. SPOR VE OTİZM.....	20
3.2. SPORUN İNSANLARA FAYDALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER.....	22
3.3. SPORUN OTİZİMLİ BİREYLERE ZİHİNSEL, FİZİKSEL, SOSYAL HAYATTA GELİŞİMİ HAKKINDA BİLGİLER	24
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN GEREÇ VE YÖNTEMİ.....	27
4.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI.....	29

BEŞİNÇİ BÖLÜM: ARAŞTIRMANIN BULGULARI.....	31
5.1. OSB TANILI ÇOCUKLAR İLE İLİŞKİLİ BULGULAR.....	31
5.1.1. Motorik Beceriler	31
5.1.2. Zihinsel Beceriler.....	33
5.1.3. Günlük Yaşam Becerileri.....	35
5.1.4. Problemler Davranışlar	37
5.1.5 Sosyal Yaşam Becerileri.....	39
5.1.6. Sportif Branşlarda Gelişim.....	41
5.2. OSB TANILI ÇOCUKLARIN AİLELERİ İLE İLİŞKİLİ BULGULAR.....	42
5.2.1. Ailelerin Zihinsel Anlamda Değişimleri.....	42
5.2.2. Ailelerin Duygusal Değişimleri	43
5.2.3. Ailelerin Sosyal Etkileşimlerindeki Değişmeler.....	45
ARAŞTIRMANIN SONUÇ VE ÖNERİLERİ	47
KAYNAKÇA	51
ÖZ GEÇMİŞ.....	--

KISALTMALAR LİSTESİ

OSB : Otizm Spektrum Bozukluğu

A.G.E : Adı Geçen Eser

TEACCH: Treatment and Education of Austistic and Related Communication
Handicapped Children

YGB : Yaygın Gelişimsel Bozukluk

DMS : The Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorder

YGB-BTA: Yaygın Gelişimsel Bozukluk-Başka Türü Adlandırılmayan

ICD : International Statistical Classification

WHO : World Health Organization

TABLolar LİSTESİ

SAYFA

TABLO-1	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ, AİLELERİN ÇOCUKLARININ MOTORİK BECERİLERİ HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER	31
TABLO-2	MOTORİK BECERİLER AÇISINDAN ÖRNEK AİLE SÖYLEMLERİ VE AİLE KODLARI	32
TABLO-3	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ VE ÇOCUKLARININ ZİHİNSEL BECERİLERİ HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER.....	33
TABLO-4	ZİHİNSEL FAALİYETLER İLE İLGİLİ ÖRNEK AİLE SÖYLEMLERİ VE AİLE KODLARI	34
TABLO-5	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ VE ÇOCUKLARININ GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİ HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER	35
TABLO-6	GÜNLÜK YAŞAM BECERİLERİ İLE İLGİLİ AİLE SÖYLEM ÖRNEKLERİ VE AİLE KODLARI	36
TABLO-7	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ VE ÇOCUKLARININ PROBLEMATİK DAVRANIŞLARINDAKİ GELİŞMELER HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER VE BULGU TEKRARLARI.....	37
TABLO-8	PROBLEMLİ DAVRANIŞLARDA YAŞANAN POZİTİF YÖNDE DEĞİŞİMLER İLE İLGİLİ AİLE SÖYLEM ÖRNEKLERİ VE AİLE KODLARI	38
TABLO-9	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ VE ÇOCUKLARININ SOSYAL YAŞAM BECERİLERİNDEKİ VE ETKİNLİKLERİNDEKİ GELİŞMELER HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER VE BULGU TEKRARLARI.....	39

TABLO-10	SOSYAL BECERİLERE DAİR YAŞANAN POZİTİF YÖNDE DEĞİŞİMLER İLE İLGİLİ AİLE SÖYLEM ÖRNEKLERİ VE AİLE KODLARI	40
TABLO-11	AİLELERİN SÖYLEMLERİNE DAYANARAK OLUŞTURULMUŞ VE ÇOCUKLARIN SPORTİF BRANŞLARDAKİ BECERİLERİNİN ARTMASINA İLİŞKİN GELİŞMELER HAKKINDA GÖZLEMLERİNE DAYANAN VERİLER VE BULGU TEKRARLARI.....	41
TABLO-12	AİLELER İLE YAPILAN MÜLAKATLAR SONUCU TOPLANAN VE AİLELERİN KENDİLERİNDE GÖRDÜKLERİ ZİHİNSEL ANLAMDA OLUŞAN DEĞİŞİMLERİN KODLAMALARI VE BULGU TEKRARLARI	42
TABLO-13	MÜLAKAT YAPILAN AİLELERİN ÇOCUKLARININ SPOR YAPMALARININ, KENDİLERİNDE AÇIĞA ÇIKARTTIĞI ZİHİNSEL DEĞİŞİMLER KONU BAŞLIĞI ALTINDA TOPLANAN BÖLÜM İÇİN KAYIT ALTINA ALINAN SÖYLEMLERİNDEN ÖRNEKLER VE AİLE KODLARI	43
TABLO-14	AİLELER İLE YAPILAN MÜLAKATLAR SONUCU TOPLANAN VE AİLELERİN KENDİLERİNDE GÖRDÜKLERİ DUYGUSAL ANLAMDA OLUŞAN DEĞİŞİMLERİN KODLAMALARI VE BULGU TEKRARLARI	44
TABLO-15	MÜLAKAT YAPILAN AİLELERİN ÇOCUKLARININ SPOR YAPMALARININ, KENDİLERİNDE AÇIĞA ÇIKARTTIĞI DUYGUSAL DEĞİŞİMLER KONU BAŞLIĞI ALTINDA TOPLANAN BÖLÜM İÇİN KAYIT ALTINA ALINAN SÖYLEMLERİNDEN ÖRNEKLER VE AİLE KODLARI.. ..	45
TABLO-16	AİLELER İLE YAPILAN MÜLAKATLAR SONUCU ULAŞILAN, EBEVEYNLERİN KENDİLERİNDE GÖZLEMLEDİKLERİ VE İFADE ETTİKLERİ SOSYAL ETKİLEŞİMLERDEKİ DEĞİŞİKLİKLERİ VE BU DEĞİŞİKLİKLERİ BULGU TEKRARLARI VERİLERİ	45

TABLO-17 AİLELERİNİ ÇOCUKLARININ SPOR YAPMALARI İLE İLİŞKİLİ OLARAK KENDİLERİNDE GÖZLEMLEDİKLERİ VE İFADE ETTİKLERİ SOSYAL ETKİLEŞİMLERDEKİ DEĞİŞİMLERE DAİR SÖYLEM ÖRNEKLERİ VE AİLE KODLARI	46
--	----

ÖNSÖZ

Bu çalışmada otizm tanısı almış çocukların spora katılımının, çocuklar ve ailelerinin üzerindeki etki ve katkılarının, ailelerinin görüşlerine dayanarak incelenmektedir.

Son yıllarda otizmlili birey sayısının arttığı görülmektedir. Otizme tam olarak neyin neden olduğu bilinmemektedir. Araştırmacılar birçok etkenin sebep olduğu üzerinde durmaktadırlar. Bu bireylere yönelik yapılan eğitimleri gözlemleyip araştırdıktan sonra sporun otizmlili bireylere daha çok etkili olduğunu görülmektedir.

Araştırmalar sonucunda hem otizmlili bireyleri hem de ailelerini araştıran çok az çalışma olduğu, yapılmış olan bu çalışma ile sporun otizmlili bireylede ne kadar verimli olduğunu ve bu verimle birlikte ailelerin psikolojik olarak pozitif yönde etkilendiğini ortaya koymak amaç edinilmiştir.

Bu amaç doğrultusunda sporun yapılan diğer eğitimlerden daha çok etkili olduğunu ve çocuklardaki gelişimle beraber ailelerin de pozitif yönde etkilendiğinin vurgusu yapılarak çalışmanın bu alandaki yapılacak diğer çalışmalar için yol göstermesi hedeflenmektedir.

Bu amaçlar ile yapılan yüksek lisans tez çalışması boyunca engin bilgilerinden faydalandığım ve eğitimim boyunca yanımda olup desteğini hiçbir zaman esirgemeyen üzerimde birçok emeği bulunan kendisini örnek aldığım değerli hocam, tez danışmanım Sayın Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN' a, lisans eğitimimde de her zaman yanımda olup beni motive eden ve bu yolda olmam için hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, yüksek lisans eğitimimde tez çalışmamda bana yol gösteren ve emeği bulunan hocam, Sayın Yrd. Doç. Dr. İhsan SARI' ya, tez çalışmamda engin bilgileriyle bana yön verip yardımını hiçbir zaman esirgemeyen mesai arkadaşım ve hocam olan Sayın Dr. Mehmet ÖZSARI ve Sayın Taner ATASOY' a, fikirleriyle benden desteğini esirgemeyip bana yön veren Yrd. Doç. Dr. Halil SAROL' a eğitim öğretim hayatım boyunca hiçbir zaman desteğini esirgemeyen ve her zaman yanımda olan sevgili aileme sevgi ve teşekkürlerimi sunarım.

Fatih IŞIK

GİRİŞ

Fiziksel ve sosyal iletişim alanındaki yetersizlikler otizmliler bireylerin genel karakteristik özelliklerindedir. Fiziksel yöndeki yetersizliklerin yanı sıra sosyal iletişim alanındaki yetersizlikler, bireylerin hayatını zorlaştırmakla birlikte, ailelerinde hayatını gerek sosyal, gerekse mental yönden olumsuz etkilemektedir.

Otizmliler bireylere uygulanan birçok eğitim metodu vardır. Başlıca eğitim metodlarından olan sporun, son yıllarda en etkili sosyal etkileşim araçlarından birisi olduğu görülmektedir. Otizm tanısı konmuş bireyler üzerinde sporun, çok yönlü fiziksel ve sosyal bağlamda gelişim sağladığı yapılan araştırmalar göstermektedir.

Spor etkili bir sosyal iletişim aracı olmakla birlikte bireylerin aynı zamanda fiziksel ve zihinsel yönlerine de etki etmektedir. Spor otizmliler bireylerin birçok yönüne etki etmesinden dolayı son yıllarda sıkça tercih edilen ve kullanılan bir metod olmaya başlamıştır. Ailelerin mental ve sosyal yönden kötü olmaları çocuklarındaki eksikliklerle birlikte hayatlarını zorlaştırmalarından dolayı olabilir. Bu durum hem otizmliler bireyleri hem de ailelerini sosyal ortamlardan uzak tutmaktadır.

Yapılan araştırma sonucu ailelerin çocuklarının gelişimiyle beraber doğru orantıda etkilendiği görülmektedir. Spor yapan bireylerin fiziksel, mental ve sosyal alanlarındaki hızlı değişim ve gelişimi bu metodu tercih sebebi kılmıştır. Otizmliler bireylerin ve ailelerinin topluma adapte olmak için eksikliklerini gidermeleri gerekmektedir. Otizmliler bireyler üzerinde spor aracılığı ile doğabilecek bu değişikliklerin ve gelişmelerin, ailelerinin de zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda karşılaştığı güçlüklerin azalmasında etkili olacağı öngörülmektedir. Otizmliler bireylerin kendilerini rahatça ifade edememesinden dolayı sportif etkinliklere katılım, fiziksel, sosyal ve duygusal gelişimlerine ve tekrarlayıcı hareketlerin azaltılmasına olumlu katkı ve karmaşık becerilerin de gelişmesine etki etmektedir. Yapılan diğer eğitim metodlarının yanında spor önemli bir yer tutmaktadır.

Sportif etkinliklerin otizmliler bireylerin yaşamlarında bu denli önemli olmasına karşın oldukça göz ardı edilen bir durumdur. Bu yönden düşünüldüğünde, otizmliler bireyler için sportif faaliyetlere katılımlarının ve akademik anlamda çalışmaların artırılması gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu doğrultuda bu araştırmanın amacı; Otistik spektrum bozukluğu bulunan çocuklara sahip ailelerin, çocuklarının spora katılımının çocukların ve kendilerinin üzerindeki etkilerini incelemektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TEMEL KAVRAMLAR

1.1. OTİZMİN TANIMI

Otizm, insanlarda çocukluk döneminde başlayan sosyal yetenek, dilsel gelişim ve sergilenen davranışlar kapsamında istenilen seviyede ve uygun görülen gelişmeme ve devamlı olarak gelişimsel olarak geriye gitme, nörogelişimsel bir bozukluk olarak tanımlanabilir.¹ Sosyal ve duygusal ilişkilerde kısıtlılık, zorlanma ve bununla beraber dil gelişiminin yavaş gerçekleşmesi ve sorunlar, yetersiz sosyalleşme ile karakterize bir hastalıktır. Bu durum çocuklarda göz teması kurmaktan kaçınma, seslenince tepki vermeme, yüz ifadelerinde beklenen ve istenilen duyguyu yakalayamama, gelişimi normal çocuklarda olan taklide dayalı oyunları öğrenememe ve tekrarlayamama, duygularını yeterince ifade edemeyip insan ilişkilerini geliştirememe şeklinde görülmektedir.

Otistik rahatsızlığa sahip kişilerin sosyal bağlar esnasında hissettikleri zorluklar ve sapmalar, otizmde görülecek en temel özelliştir. Otistik çocuklar, anne ve babaları çocuklarının kendilerine gereksinim duymadıkları düşüncesine kapılmaktadırlar. Dil gelişimindeki yavaşlık, otizm rahatsızlığı bulunan çocukların ailelerinin ilk fark ettikleri problem olarak kendini göstermektedir. Otizm rahatsızlığının saptanmasında, rahatsızlığı bulunan çocukların iletişim ve sosyal beceriler konusunda yaşadığı zorluklar tanı koymakta yardımcı olmaktadır. Otizmliler çocukların dili anlamlı cümlelere dönüştürecek bir biçimde kullanmasında belirgin noksanlıklar gözlemlenmektedir. Bu durum da karşı tarafın söylediklerine tepki verememe, karşılıklı konuşma başlatamama ve diğer sorunlara neden olmaktadır.

Çocuklarda otizm tanısı konulması için yukarıda belirtilen bozuklukların çocuk 3 yaşına gelmeden belirlenmesi gerekmektedir. Araştırmalar gösteriyor ki; otizm rahatsızlığı bulunan kişilerin %70'inde zekâ geriliği gözlemlenmektedir. Bu zihinsel noksanlık olarak belirttiğimiz durum en çok rastlanabilecek komorbid durumdur. Bireylere bu tanının konulabilmesi için yapılacak olan zekâ bölümü testinden 70-85 puandan yüksek alanlara yüksek fonksiyonlu otizm, 70-85 puandan da düşük alanlara ise düşük fonksiyonlu otizm tanısı konulmaktadır.²

¹ Atalay Yörükoğlu, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998, s.34.

² Burak Doğan, " **Özel Eğitim Gerektiren Psikiyatrik Durumlar**", *İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyumu*, Mart 2008, Sayı: 62, İstanbul, s.161.

Otizm rahatsızlığı bulunan kişilerin tüm hayatlarını kapsayan gerek çocukları gerekse yetişkinleri de kapsayan, cinsiyet olarak bir sınıflandırma yapacağımızda da genellikle erkeklerde daha yaygın görülen bir gelişimsel bozukluk olarak saptanmıştır. Otizmliler çocukların kardeşlerinde otizm hastalığına rastlanma ihtimali sağlıklı bireylerin kardeşlerine oranla 30-150 kat yüksek olduğu tespit edilmiştir.³

1.1.1. Otizmin Tarihçesi

Otizmi çağrıştıran davranış özellikleri ile ilgili ilk çalışmalar 19.yüzyıla uzanmaktadır. 1800'lü yılların başlarında Fransa'da Jan Itard ve İngiltere'de Jon Halsam otizme dair çalışmalar yapmışlardır. Otizmi inceleyerek otizmliler herhangi bir tanım ortaya koymadan onları farklı bireyler olarak tanımlamışlardır.⁴ Bu iki bilim adamının yaptığı çalışmalar, otizmle ilgili tarih boyunca ortaya konulan en dikkat çekici örnek olarak tanımlanmıştır. Bunlardan ilki 1864 yılında basılmış olan "Little Flowers of St. Francis" isimli kitapta anlatılan olaydır. Kitapta Francis'e ait kerametler ve müritler anlatılmaktadır. Kitapta sürekli bahsedilen müritlerden bir tanesi insanlarla değişik ilişkiler kurup, devamlı tekrarladığı davranışlar vardır. Bunlar otizme yönelik ilk belirtiler olabileceği düşünülmüştür.⁵ Diğer örnek ise 1801 senesinde vahşi doğada bulunan ve çok küçük yaşlardan beri insanlarla ilişki kurma imkânı bulamayan 12 yaşında Victor isimli görece insani vasıflarını kaybederek vahşileşmiş bir çocuk örneğidir. Jean Itard, bu çocukla ilgili yaptığı çalışmalar ile özel eğitimin öncüsü olarak kabul edilmiştir.⁶

Otizm terimi ilk defa 1911 senesinde İsviçre'de Eugen Bleuler tarafından kullanıldığı tahmin edilmektedir. Bleuler, bu terimi dış dünyadan kendisini tamamen soyutlamış bireyler için kullanmıştır. Yunancada yer alan benlik anlamına gelen "otos" kelimesinden türetilen otizm, sadece kendi iç dünyasında yaşayan kişiler için kullanılmıştır.⁷

Kraepel,1906 yılında "dementia praecox" tanımını De Senctis çocuklara uygun bir biçimde düzenlemiştir. 1930 yılına gelindiğinde ise Heller, "dementia infantilis" terimini ortaya atarak yeni bir çağır açmıştır. Bu terime göre çocukların 3 yaşına kadar istenilen seviyede gelişimini tamamlayan çocukların huy anlamında değişimi;

³ Adnan Öztürk, "Otizm Genetiği", *Cerrahpaşa Tıp Dergisi*, İstanbul, 2005, s. 41.

⁴ Gönül Kırcaali İftar, *Otizm spektrum bozukluğu*, Daktylos Yayınları, İstanbul, 2007, s.65 .

⁵Kırcaali a.g.e., s.69.

⁶ Selvi Borazancı Persson, *AQ Otistik Zeka ve Seviyeleri Otizm*, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000, s.42.

⁷ Kırcaali , a.g.e., s.71.

konuşmanın kognitif regresyonla süren daha sonra topyekûn gerilik ile sonuçlanan bir bozukluktur.⁸

Otizmin çocukluk psikozylarından farklı yapısı Kanner'in 1943 yılında yaptığı açıklamayla ortaya konmuştur.⁹ Kanner, diğer bilim adamlarından farklı olarak otizmi "erken çocukluk otizmi" olarak tanımlamıştır. Kanner, 11 çocuk takip ederek özelliklerini ayrıntılı bir şekilde tanımlamıştır. Tanımladıkları çocukların doğumdan itibaren başka insanlar ile ilgilenme yeteneklerinin eksik olduğu, belli başlı ekolalilerinin olduğu, zamirleri kullanırken tersten kullandıkları, davranışlarında sürekli ve hedefsiz etkinliklerin olduğunu, canlılara nazaran nesnelere karşı daha ilgili olduklarını, değişikliklere karşı huysuz tepkiler verdikleri bildirmiştir.¹⁰

Kanner, klasik otizm tanımını yaparken aşağıdaki belirtileri içermesi gerektiğini belirtmiştir;¹¹

- Konuşma gelişiminde gerilik
- Konuşma gelişimi norma olsa bile iletişim hedefli kullanılmasında bozukluk,
- Yansımali konuşmanın olmaması,
- Konuşmada zamirlerin yanlış yerlerde kullanılması,
- Diğer insanlar ile beklenen iletişimin geliştirilememesi,
- Ezberleme hafızalarının yeterince güçlü olmamaları
- Basmakalıp ve yaratıcılık içermeyen oyunların oynanması
- Yaşamlarında aynı olan tüm değerleri koruyarak, değişikliğe karşı direnç göstermesi

Kanner,¹² otizimli çocukların anne babalarının eğitim seviyelerinin yüksek olduğunu ve iş hayatında yetkin bireyler olduğunu gözlemlemiştir. Bu durumun da otizmin patolojik anne baba açısından kaynaklandığını ortaya atmıştır. Fakat bu durumu kanıtlamayan örnek fikirler ortaya atılmıştır. Eğer birden fazla etken kontrol edilir ve detaylı bir şekilde incelenirse otizmde Kanner'in bahsettiği türden sınıfsal statü ayrımı gözükmemektedir. Otizimli çocukların, anne babalarının sahip oldukları yetilerde özgül bir problem bulunmamaktadır ve buna nazaran duygu-durum bozuklukları, birtakım gelişimsel zorluklar dışında psikolojik bakımdan bir fark yoktur.

⁸ Burd L. Vd., *Childhood onset pervasive developmental disorder*, J Child Psychol Psychiatry, 1988, s. 155-156.

⁹ Mehmet Aksüt, "Yeni Bin Yılın Yeni Eğitim Merkezleri ve Otistik Bireylerin Eğitimi", *AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 2001, s.61.

¹⁰ Doğangün, *a.g.e.*, s. 162.

¹¹ Leo Kanner, *Autistic Disturbances Of Affective Contact*, Nervous Child, 1943, s. 249-250.

¹² Kanner, *a.g.e.*, s.252.

Kanner'in araştırma yaptığı bu dönemlerde Avusturya'da çocuk doktorluğu yapan Hans Asperger belirli bir grup hastada gözlemlediği anormal davranışların tespitini ortaya koymuştur. Gözlemlediği bireylerin toplumsal ilişkilerinde ilginç, empati yeteneği noksan, ses tonlamalarında sorun yaşayan kişilerdi. Asperger, gözlemlediği bu belirtilere sahip bireylerin davranışlarına "otistik psikopati" adını vermiştir.¹³

1960'lı yıllardan sonra otizm üzerine yapılan araştırmaların hızlanması bu rahatsızlığın biyolojik temelli olduğu kanısına varılmıştır. Bu kanının beyinden kaynaklı olabileceğini otistik bir çocuğa sahip olan Rimland ortaya atmıştır.¹⁴ Otistik bir çocuğun duyuşal verilerinin düzenlenmesi ve bedeni hakkında bilgisini geliştirdikten sonra çevresinden ayrılarak yeni bir çevreye adapte olması konusu üzerinde duran Schopler, bir süre sonra aynı mesleği yapan Reichler ile birlikte otistik çocukların eğitimlerine yönelik TEACCH isimli programı geliştirmiştir.¹⁵

Tam açılımı Treatment and Education of Austistic and related Communication Handicapped Children olan programda otizimli çocukların olabildiğince bağımsız hareket etmeleri için çalışmalar yapmaktadır. Birebir eğitim yapılan programda amaç; okulda, evde, buldukları çevrede ve boş zamanlarında yardım almadan, az yardımcı bir gelecek hazırlamaktır. TEACCH, programı 3 alanda çalışmaktadır. Çocuk, Aile, Okul alanında programlarını geliştiren programda öncelikle çocuğu anlamak, aileye bilgi vermek, son olarak da okula bilgi vermek olarak tasarlanmıştır.

Otizimli çocuklar olarak nitelendirdiğimiz kendi dünyası içerisinde hayatını sürdüren ve iletişime oldukça dış dünyaya sırt çevirmiş otizm rahatsızlığı bulunan çocuklar için Kanner, "otizm" kavramını kullanarak şizofreni kavramı ile ilişkisini araştırmıştır. Bu noktadan hareketle ilerleyen süreçte otizm bir bakıma çocukluk şizofrenisi olarak kategorize edilmiştir. 1980'li yıllara gelindiğinde Amerikan Psikiyatri Birliği'nin kitabı olan "Psikiyatrik Bozukluklar için Tanı Sınıflandırması El Kitabı" olan sınıflandırmada otizm şizofreniden ayrı bir alan olarak ele alınmıştır.¹⁶

Otizme olan ilginin artması ve çocukluk döneminde ortaya çıkan bu rahatsızlığın yayılması ile birlikte birçok bilim adamı bu dala eğilmiştir. Wing ve Gould yapmış oldukları araştırmalar sonucunda Asperger ve Kanner sendromunun ortaya çıkardığı tanımsal kavramların iletişim ve etkileşimi tetikleyen bozukluklar ile

---

¹³ Barış Korkmaz, **Yağmur Çocuklar**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000, s.134.

¹⁴ Persson, **a.g.e.**, s.53.

¹⁵ Persson, **a.g.e.**, s.67.

¹⁶ American Psychiatric Association: **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders** (DSM-III). Washington, DC, American Psychiatric Association, 1980.

spektrumun farklı rengi olduğu sonucuna varılmıştır. Bu varılan sonuçlar ışığında da otizme ait alt terimler ortaya çıkmıştır.¹⁷

1.1.2. Otizme Sebep Olan Nedenler

Otizm, sebebi hâlihazırda tam anlamıyla saptanamamış bir hastalıktır. Çeşitli rahatsızlıklarda da olduğu gibi otizm de bir faktöre bağlanamaz. Fazlaca etkenin bir araya gelmesinden kaynaklanan bir problem olduğu düşünülmektedir. Esas nedenlerin başında genetik olması gelir ancak bazı bilim adamlarına göre bu rahatsızlığın sebepleri arasında fazla radyasyona maruz kalma, virüslerin kolay taşınma ortamı oluşması, çevre kirliliği ve çevresel faktörlere bağlı olabileceğini de düşünmektedirler.

Aksüt'e göre otizmin nedenleri 4 teori altında toplanmıştır;¹⁸

- **Psikojenik Teori:** Bu teoride özellikle anne çocuk ilişkisine dikkat çekilmektedir. Annenin davranışlarının çocuk nezdinde samimi olarak algılanmaması sonucunda beliren bir hastalık olarak ortaya çıktığı ortaya önermesi dillendirilmiştir. Bu teori aynı zamanda Bettelheim Teorisi olarak anılmaktadır.
- **Davranışsal Teori:** Bu teoriye göre, otizmin ödül ve ceza sistemleriyle pekiştirilmiş, bazı tesadüfî olasılıklarla biçimlendirilmiş ve öğrenilmiş davranış grupları olduğunu savunmaktadır. Davranışsal teoriyi savunanlara göre; çocuğun içinde bulunduğu ortamda çevresiyle ilişki kurma yoluyla öğrendiği bir takım özel davranış bütünlüğüdür. Bu teoride, otizmliler çocukların becerilerini olanaksız kılan özüne bağlı bir yetersizliğin söz konusu olduğunu ileri sürerler.
- **Organik Teori:** Bu teoriye göre otizmin nedeni olarak biyolojik temelli kaynaklar gösterilmektedir. Zihinde bulunan bazı biyolojik bozuklukların ve anormallilerin de otizm hastalığına neden olduğu düşünülmektedir. Bu önerme otizm rahatsızlığı bulunan kişinin sergilediği öğrenme, dikkat ve algı süreçleriyle ilintili noksanlığını içine almaktadır. Otistik çocuklarda birtakım fiziksel ve biyo-kimyasal farklılıkları içeren sonuçları da olumluyan bu önerme otizmin meydana gelme sebebinin doğum öncesi ve sonrası meydana gelen biyolojik açıdan istenilen seviyede gelişememe ve hamileliğin özellikle ilk üç ayını kapsayan dönemde yanlış etkilere muhatap kalınması sebebiyle

¹⁷ Wing L,v.d. **The prevalence of early childhood autism: comparison of administrative and epidemiological studies**, 1967, 6:89-100.

¹⁸ Aksüt, **a.g.e.**, s.61.

meydana gelmektedir. İkizler üzerinde yapılan çalışmalarda; ikizlerin yarısından çoğunda görüldüğü gözlemlenmiş özellikle tek yumurta ikizlerinde bu oranının daha fazla olduğu ortaya konmuştur.

- **Kavramsal Teori:** Bu önerme sahibi Frith'dir Frith'e göre otizm rahatsızlığı bulunan kişilerdeki genel sorunun doğumdan itibaren kişinin zekâsal algılamaya ait bir noksanlığının bulunduğu ve bu noksanlıklarında da kişinin anlamlı, sağlıklı zihinsel aktiviteler gerçekleştirmesine engel olduğu şeklindedir. Bu engeller ve eksiklikler kişiyi farklı bir zihinsel gelişime tabi tutarak otizm rahatsızlığına doğru sürüklemektedir. Otizmliler daha sosyal anlamda eksiklik yaşamaktadır. İletişim kurmak, çevrelerinde olup biteni kavramak, olaylar arasında bağlantı kurmak gibi konularda yetersiz kalmaktadırlar.

Doğangün ise otizme sebep olan etmenleri 8 madde altında toplamıştır.¹⁹

Aksüt'ten farklı sayılabilecek bu maddeler şunlardır;

- **Psikodinamik ve ailesel etmenler:** Eğitim seviyesi olarak gelişmiş ailelerin görece daha soğuk aile ilişkileri olduğu ve dolayısıyla bu durumun çocuklarda otizm rahatsızlığının ortaya çıkmasına etki ettiğini savunan önermelere karşılık olarak aile yapısındaki bozuklukların ve psikodinamik faktörlerin otizm rahatsızlığını tetiklediğine dair yeterince argüman bulunamamıştır.
- **Biyolojik Etmenler:** Otizme zihinsel faaliyet noksanlığının eşlik etmesi, epileptik bozuklukların ve anormalliklerin üst seviyede olması sık sık başkaca tıbbi durumlarla beraber bir ilinti içinde gözlemlenmesi, genetik biliminin önemiyetinin anlaşılmasına başlamasıyla beraber otizmin biyolojik bozukluk olduğu düşüncesini geliştirmiştir.

Genetik Etmenler: Yapılan epidemiyolojik araştırmalarla ortaya çıkarılmaktadır.

- **Doğum öncesi, doğum sırası ve doğum sırasındaki etmenler:** Otizmliler çocuklarda pre-, peri-, ve neo-natal yan etkilerin fazla oranda gözlemlendiği buna sebep olmuştur. Perinatal hasarların otizm rahatsızlığına has bir nitelik olmadığı halde, genetik yatkınlık perinatal faktörlerle etkileştikten sonra bu semptomu meydana getirmektedir.
- **Elektrofizyolojik Etmenler:** Otistik bozukluklarda epileptik nöbetlerin %4-32 oranları içinde gözlemlendiği ortaya konmuştur. Bu oran toplum nezdinde önemli derecede yüksektir.

---

¹⁹ Doğangün, a.g.e., s.161-162.

- **Nörokimyasal Etmenler:** Kanda yükselen serotonin düzeyinin yüksek olması otizmde oldukça rastlanan bir durumdur. Serotonin düzeylerinin genetik yatkınlıkla beraber olabileceği ileri sürülürken bazı bilim adamları tarafından da bu durumun serotoninin beynin gelişiminde trafik rol oynayabileceğini savunmuşlardır.
- **Nöroanatomik Etmenler:** Bir takım çalışmalarda; beyinde bulunan nöronlarının işleyişinin ve niteliğinin otizm rahatsızlığını tetiklediği savunulmaktadır.
- **Diğer Tıbbi Etmenler:** Otizmli kişilerde bulunan tüberous sklerosis durumundan dolayı popülasyonu fazladır. Tüberosklerosisi olan bireylerde otizm rahatsızlığına rastlamak daha olasıdır.

1.1.3. Otizm Belirtileri

Otizm tanısı konulmuş bireylerde genel tıbbi nitelikler karşılıklı olarak sosyalleşme refleksinde yetersizlik, sosyalleşememe, iletişimde noksanlık, saplantılı kendini tekrarlayan davranışlardan meydana gelmektedir. Bu bozuklukların görülmesi kişinin yaş ve gelişim seviyesi ile ilintili olarak değişebilmektedir.

Otizmin tanımlanabilmesi için ilk alan, bebeklik dönemidir. En önemli otizm belirtisi bebeklerin göz teması kurmaktan kaçınmasıdır. Otistik çocuklar okul öncesi dönemlerde yaşlılarına nazaran ilişki kurup geliştirmeleri olanaksızdır. Yalnız kalarak kendi başların yapabilecekleri işlerle uğraşmayı tercih ederler. Kalabalık oyunlara katılmayı tercih etmezler. İnsanlara karşı bağ kurmaktansa cansız nesnelere bağ kurmayı daha çok tercih ederler.

Dil gelişiminde yaşanan gecikme, otistik çocukların ailelerinin genel olarak ilk gözlemlendiği sorundur. Otizm teşhisinde, bu rahatsızlıkta gözlemlenen iletişim konusunda yaşanan bozuklukların saptanması oldukça yararlı olur. Otizmli çocukların, dili bir iletişim aracı olarak kullanamaması, konuşma dilinin gecikmesi, gelişmemesi, karşı taraftan gelen uyarılara karşılık verilmemesi, konuşma başlatamayıp, sürdürememesi gibi birçok belirti sıralanabilir.

Bodur ve Soysal'a göre; otizmin erken tanı özellikleri şöyledir;

- Göz teması kurmaktan kaçınma ve göz ile takip etmede noksanlık
- İsmine uygun tepkinin gelmemesi,
- Taklit yeteneğinde yetersizlik
- Sosyal gülümsemenin olmaması,
- Görece tepkisizlik,
- Çevresel ilgiye tepki verme azlığı ve ilginç davranışlar
- 6 aylarda netleşen; diğer çocuklardan farklı postur ve tonus,
- Çevresinde bulunan bir nesneye uzunca süre odaklanma,
- 12 aydan sonra ilginç sesler çıkarmaya başlama,
- 16 ayda tek kelimelik sözcüklerin dahi çıkmaması,
- 24 ayda kendiliğinden iki sözcüklü kelimelerin dahi çıkmış olmaması,
- Stereotipik davranışlar,
- Durağan mimikler,
- Uyarılara karşı anormal tepkiler geliştirmek olarak sıralamışlardır.²⁰

Tüm bunlara rağmen otizm teşhisinden kullanılacak olan geçerliliği kanıtlanmış bir uygulama olmadığı belirtilmiştir. Bu teşhis çoğu defa ebeveynlerin gözlemleri sonucu ortaya çıkmaktadır. Bu teşhisi saptamak adına bütün göstergelerin aynı çocuk üzerinde belirmesi gerekmemektedir. Belirtilen belirtilerden bazıları zaman içerisinde kaybolup, bazıları da zaman içerisinde ortaya daha belirgin bir şekilde ortaya çıkabilir. Bu belirtilerden şüphelenildiği veya belirmesi durumunda çocuğun profesyonel yardım alması sağlanmalı ve nörologlar tarafından araştırılması için ilgilendirilmelidir.

Şan ve Kalem'e göre otizm tanısı alan çocukların genel özellikleri ise şöyledir;

- Bir takım davranış ve sözcüklerde tekrar.
- Eşyalarını paylaşmak istememe durumu ve tek başına vakit geçirme eğilimi.
- Tepkisiz kalma.
- Vücutlarını ilginç şekillere sokma.
- Karşısındakinin hislerini anlamama.
- Küçük olsa bile değişimler huzursuz olmalarına neden olabilir.

---

²⁰ Şahin Bodur ve Şebnem Soysal, "Otizmin Erken Tanısı ve Önemi", *Sted Dergisi*, 2004, 13-10, s.397.

Otizimli bir çocukta fark edilebilecek belirtiler ise şöyledir,

- Konuşmanın geç veya hiç gelişmemesi,
- Konuşabildiği sözcükleri unutma, dilsel ifadede körelme
- İnsanlara karşı duyarsız görünme, göz temasından kaçınma.
- Duygu ve mimiklere duyarsızlık.
- Başka çocuklarla vakit geçirmeme, iletişime geçememe,
- Bir etkinliğe ve oyuna dahil olamama,
- Yaşıtlarının aksine değişik nesnelere ilgi duyma.²¹

Bu belirtilerden sonra yapılan teşhisler aile için oldukça zor ve karışık günlerdir. İlk olarak sakin bir biçimde hareket etmeleri gerekmektedir. Otizmle mücadelede tek bir doğru sayılabilecek doğru yaklaşım ne yazık ki bulunmamaktadır. Her çocuğun ihtiyaçları oldukça farklıdır ve buna uygun davranılması gerekmektedir. Otizmle ilgili dernek, vakıf ve internet gruplarını yakın bir şekilde takip edip, iletişim halinde olunmalıdır. Çocukların hangi yollarla daha kolay öğrendiğinin ve rahat olduğunun tespitinin yapılması aile açısından oldukça önemli bir yere sahiptir.

1.1.4. Otizimli Çocuklarda Motor Gelişim Özellikleri

Otizimli çocukların fiziksel açıdan büyümelerinde bir farklılık yoktur, sağlıklı olarak tanımlanabilir. Kâğıt kesme, ipe dizme gibi ince motor beceri gerektiren faaliyetlerde zayıf olabilirler. Ancak temel sayılabilecek motor becerileri oldukça iyi seviyededir. Birçok otizimli çocuk mekanik aletlere sanki doğuştan bir yeteneği varmışçasına yatkınlık göstermektedir.

Kanner'ın 1944 yılında çocukların istenilen seviyede gelişime gösterdiklerini söylemesine ve bu görüşünün genel anlamda kabul görmesine karşın²² fiziki özellikler bakımından diğer çocuklardan ayırt edilemeyen otizm rahatsızlığı bulunan çocukların motor yetenekleri bakımından bir takım noksanlıklara sahip olduğu söylenebilir. Otistik çocuklar 14-17 aylıkken top atıp tutma yeteneklerini kazandıkları, 3-4 yaşlarında denge konusunda istenilen seviyede gelişim gösterdiklerini birçok çalışmaya dayanarak söylemek mümkündür. Buna rağmen, otizimli kişilerin birtakım yetenekleri zamanında yerine getirecek gibi bir izlenim verse de bir takım yetenekler

²¹ İclal Şan ve Deniz Büyük Kalem, *Otizim Spektrum Bozukluğu*, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara, s.21-27.

²² Michael Rutter, "Childhood schizophrenia reconsidered.", *J Autism Dev Disord*, , 1972, 2, p.315-317.

zamanında gerçekleŖmeyebilir. Bu tanı konulan kiŖilerin motor becerilerinin geliŖimi genel olarak kronolojik yaŖlarına yakın olarak yaŖanmaktadır.

Otistik kiŖiler daha karmaŖık motor yetenekleri ve kas yetenekleri gerektiren etkinliklerde bulunurken fazlaca zorlanmaktadır. Yüzme, dans gibi kas gücü gerektiren etkinlikler otizm rahatsızlığı bulunan kiŖilerin zorlandığı etkinliklere örnek olarak gösterilebilir. Nitekim otizm rahatsızlığı bulunana çocukların taklit yeteneği kısıtlı olduğu için bu tür kas geliŖiminde istenilen seviyeye gelemedikleri savunulmaktadır.²³

Otizimli çocukların tam anlamıyla zihinsel noksanlığa sahip olduğunu söylemek doğru olmayacaktır. Nitekim otizimli çocuklar ilgilendikleri ve hevesli oldukları fazla kas gücü gerektirmeyen işlerde oldukça hızlı ve yetenekli görünebilmektedir. Fakat onların ilgisini çekmeyen hususlarda oldukça ağır, isteksiz davranışlar gözlemlenmektedir. Yüz ifadelerini kullanma aşamasında daha pasif olan çocukların ağız çevresinde bulunana kaslarının güçsüzlüğü nedeniyle çiğneme ve yutma refleksinin çok az geliŖtiđi görülmektedir.

Otizm rahatsızlığı bulunan çocukların birtakım tipik davranışlar sergilediği görülmektedir, saplantılı bir biçimde hareketleri ve sözcükleri tekrar etme, ayakları üzerinde sallanma, kendi etrafında dönme gibi davranışlar görülebilmektedir. Öte yandan otizm rahatsızlığı bulunan çocuklar hiperaktif olarak da nitelendirilmektedir.

---

²³ mebk12.meb.gov.tr/otizm (EriŖim tarihi: 30.03.2016)

İKİNCİ BÖLÜM:

OTİZMİN SPEKTRUM BOZUKLUĞU

2.1. YAYGIN GELİŞİMSEL BOZUKLUKLAR

2.1.1. Asperger Sendromu

Asperger Sendromu; otizm rahatsızlığı bulunan çocuklarda sosyalleşme de ve iletişim kurmakta yetersizlik, tekdüze saplantılı davranışlar olarak nitelendirilen bir bozukluk olarak kabul edilmektedir. Asperger sendromu ile ilintili ve gelişimsel bozukluk tipolojisi olarak (YGB)'den söz etmek mümkündür. Fakat bu sendromda anlamlı dilsel ifadelerde noksanlık görülmemektedir.²⁴

Bu sendromda çocukların bir dizi entelektüel yeteneği gelişmiş olmasına karşın, jest ve mimiklerde noksanlık, duygudaşlık kurmada zorluk çektikleri gözlemlenmiştir. Öte yandan birçok çocuğun konuşmalarında sıra dışı ilgi alanlarının varlığı dikkat çekmektedir²⁵

Avusturyalı doktor olan Hans Asperger, Leo Kanner'in yayınlamış olduğu erken bebeklik otizmi ile ilgili çalışmasından bihaber olarak, 1944 senesinde dilsel ifade gelişiminde uzama olmayan ve olağan zihinsel etkinliği bulunan fakat buna rağmen sosyal ilişkilerde ve etkileşimde niteliksel eksiklik, davranış anormallikleri olan kişilerde otistik psikopatoloji adını verdiği sendrom tanımlamıştır.²⁶ Asperger'in tanımladığı sendrom, Almanca yayınlandığından yaklaşık yarım asır kadar süre pek de istenilen düzeyde dikkat çekmemiştir. 1981 yılında ise, Lorna Wing'in aynı belirtileri gösteren olgu serilerini yayınlamasıyla bozukluk bilinmeye başlamıştır²⁷

Asperger bozukluğu olan çocuklarda daha az belirti vardır. Yüksek fonksiyonda otizme sahip olan kişileri nazaran daha çok sosyal etkinlikte bulunduğu, bu konuda daha etkin olduğu gözlemlenmiştir. Fakat her ne kadar sosyal anlamda etkileşim içinde olma hevesi bulursa da bu çocukların empati kurma yetersizliği ve ilginç ilgi alanları eğilimi sosyal ilişkilerinde başarısız olmalarına yol açmaktadır. Asperger bozukluğu olan kişilerin tıpkı otizm rahatsızlığı bulunan kişilerde olduğu gibi mimik ve

²⁴ Amerikan Psikiyatri Birliği, Ed. Ertuğrul Köroğlu, *Mental bozuklukların tanınması ve sayımsal el kitabı*, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 4. Baskı, 1994, s.154-156.

²⁵ Sacha Baron Cohen, *An assessment of violence in a young man with Asperger's syndrome*, Journal of Child Psychology and Psychiatry , 1988, s.351.

²⁶ Doğançün, *a.g.e.*, s 166.

²⁷ Doğançün, *a.g.e.*, s.166.

jestlerini anlamada yetersizlikler gözlemlenmektedir Fakat çoğu defa diğer insanların varlığının farkında olsalar dahi bu yetersizliklerinden dolayı duyarsız, ilgisiz görünebilmektedirler. Fakat başkalarını görmezden gelmelerine rağmen varlıklarının farkındadırlar. Sosyalleşme esnasında tek taraflı, sıra dışı ve dar bir konuşma içine girmektedirler. Öte yandan kendilerini iyi hissettikleri konularda konuşmaya karşı bir eğilimleri vardır.²⁸

Belirtilerin çoğunlukla erken çocukluk döneminde ortaya çıkmasına bağlı olarak ilk değerlendirmelerin tümü neredeyse çocuk psikiyatristleri tarafından yapılmaktadır.²⁹ Belirtilerin ilerleyen zamanlarda da süregelmesi, ergenlik ve erişkinlik de profesyoneller tarafından analiz yapılmasına sebep olur.³⁰ Asperger Sendromunun yetişkinlik çağına kadar uzadığı durumlar da vardır. Bu halin sebeplerinden biri bu semptomu sahip olan hastalarda eş tanılı psikiyatrik bozuklukların sıkça görülmesidir Asperger sendromunun eş tanılı psikiyatrik bozukluk oranı %65 olarak bildirilmiştir.³¹

DMS'de yeni nitelendirildiği için Asperger Bozukluğunun ne denli geniş bir alanı kapsadığı ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Kişiler zihinsel seviyelerinin yetersiz olmasından ötürü teşhis ve tanı aşaması uzun sürmektedir. Çocuklarda Asperger Bozukluğunun yaygınlığı genel olarak 0,03/1000 ile 6,0/1000 arasında değişiklik gösterebilmektedir.³² İlerleyen zamanlarda çocuklarla ve öğretmenlerle paylaşım ve yardımlaşma düzeyinin yükseldiği saptanmıştır ve bu semptomları taşıyanların popülasyonda düşünüldüğünden daha çok görüldüğü düşünülmektedir.

Asperger sendromu yaşayan bireylerin belirli dönemlere göre sendromdan etkilenme düzeyleri değişmemektedir. Çocukluk çağında bu sendromun göstergelerini taşıyan kişiler, erişkin olduklarında da devam ettirirler. Ancak bazı farklılıklar ortaya çıkarak klinik tablo özellikleri zaman içerisinde değişebilir. Cinsiyete bağlı bir farklılaşma olup olmadığı yaş ilerledikçe anlaşılmaktadır. Kadınların sosyal

---

²⁸ Özgür Yorbık, **Asperger Bozukluğu- Psikiyatri Temel Kitabı**, Hekimler Yayım Birliği: Ankara, 2.Baskı, 2007, s.817.

²⁹ Dilşad Foto Özdemir ve Emre İşeri, **Erişkinlerde Asperger Bozukluğu: Bi gözden geçirme**, KlinikPsikiyatri, 2004, s.223-230.

³⁰ Halise Devrimci Özgüven vd, **Şizofreni ve Asperger Bozukluğu Olgularında Duygu Tanıma, Zihin Kuramı ve Bunun İntegrite ile İlişkisinin Magnetik Rezonans Spektroskopi Yoluyla İncelenmesi**. TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Proje Kitabı, 2011, s.212-213.

³¹ Ghaziuddin M, vd, "Comorbidity of Asperger syndrome: a preliminary report." **J Intell Disabil Res** ; 42, 1998, p. 279-283.

³² Canan Tanıdır, Asperger sendromunda psikiyatrik eş tanılar, Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2008, s.67. **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**.

ilişkiler ve iletişim konusunda erkeklere oranla daha fazla iyi oldukları saptanmıştır.³³ Nitekim yapılan araştırmalara göre sosyal yetersizlik seviyesinin özellikle rahatsızlığın yetişkinlik dönemlerinde erkeklerde daha sık görüldüğü ve kadınların sosyalleşme becerilerinin erkeklere nazaran daha iyi durumda olduğu ortaya konmuştur.³⁴

Asperger Bozukluğunu tanısı konulmuş bireylerde başka kişilerin zihinsel durumlarını, his ve isteklerini kavrayabilme yeteneklerinde ve yürütücü fonksiyonlar alanlarında yetersizlik olduğu belirtilmelidir. Buna çalışan bellek, dikkat ve dürtü kontrolü gibi yürütücü işlevleri ekleyebiliriz.

2.1.2. Rett Sendromu

Özellikle kız çocuklarında görülen bu sendrom, mikrosefli, kognitif yıkım, reseptif dil yeteneği ve amaçlı el hareketlerinin kaybolmasına neden olan ve devamlı ilerleyen bir hastalıktır.³⁵ Bu sendromu kavramsallaştıran ve tanımlayan ilk kişi 1966 senesinde Andreas Rett' tir. Reet bu sendromu tanımlarken; "çocuklarda beyin atrofisi" şeklinde nitelendirmiştir. 1983 senesine gelindiğinde ise Halberg ve arkadaşlarının yaptığı bir dizi çalışmayla birlikte sendrom İngilizce literatürde yer bulmaya başlamıştır.³⁶

Bu sendrom erkeklerde de görülebilmektedir. Ancak erkek ceninlerde bu durum genel olarak annenin düşük yapması, doğum anında ölüm ve anne karnında erken ölüm gibi durumlara sonuçlanmaktadır. Bu sendroma sahip bireyler, 6-18 aylık olana kadar normal ya da normale yakın bir gelişim gösterebilir. Bu belirtilen zaman akabinde çocukta geçici bir durgunluk ve gerileme sürecine sürerek iletişim kurma becerisini yitirir. En belirgin özellik ise ellerini bir dilek dilermişçesine birbirine kenetlemesidir.

Rett sendromuna sahip bireylerde, baş büyümesinin yavaşlaması 2-4. Aylarda başlayarak, yaşamın 2-3. Yıllarında çocuğun normal büyüme eğrisinin altına düşmektedir.³⁷ Gelişimsel bozulma ve buna bağlı otistik özellikler; sesli iletişimde eksiklikler el yeteneklerinin gelişmemesi, ağır demans, ataksi ve uyanık bir haldeyken hiperventilasyonla beraber düzensiz solunum meydana gelir. Bu evrede ise nöbetler

---

³³G. Vannucchi, vd., "Clinical features, developmental course, and psychiatric comorbidity of adult autism spectrum disorders", *CNS Spectrums*, 19, 2013, p.1-8.

³⁴ G. Vannucchi, vd., "Clinical features, developmental course, and psychiatric comorbidity of adult autism spectrum disorders", *CNS Spectrums*, 19, 2013, p.7.

³⁵ Doğanün, *a.g.e.*, s.170.

³⁶ Dunn HG .Importance of Rett syndrome in child neurology, review article. *Brain Dev*, 2001.P.23, s.38-43.

³⁷ Elleway ve Christodoulou, *Rett syndrome: clinical update and review of recent genetic advances*. J Paediatr Child Health, 1999, p.593.

başlayabilir.³⁸ Kız çocuklarının birçoğunda solunum anormallikleri görülmektedir. Hava yutma ve siyanotik ataklar bu bozukluğa aittir ve nöbetlerle karıştırılabilir.³⁹

Büyümenin yaşlarına göre normal devam ederek, rett sendromu taşıyan bireylerde büyüme yetersizliğinin kızlarda yaklaşık %85-90'ında görülmektedir ve yaşla birlikte kötüleşir.⁴⁰ Bunun yanı sıra beslenme zorlukları sıktır ve yaşla beraber artmaktadır. Yeme problemlerinde kas tonusunun artması, istem dışı hareketler, nefes alıp vermekte düzensizlikleri ve iştahsızlık etkilidir.

15 yaşından sonra Rett sendromuna sahip olan kızlarda motor bozuklukları meydana gelmeye başlamaktadır. Hareketler azalır ve buna bağlı olarak da tekerlekli sandalye kullanılması gerekmektedir. Epilepsi seyrekleşir ve daha kolay kontrol edilebilir hale gelmektedir. Yaşam süresi ise değişkendir. Ölüm yaşı 2 yaşından erişkinlik yaşları arasında değişmektedir. Ölümün üçte biri yaşamın ilk iki dekanında; çoğunlukla kardiyak ileti anormallikleri, akciğer enfeksiyonları ve kazalara bağlıdır.⁴¹

Rett sendromuna sahip bireylerde otistik özellikler görülebilir. Bu da otizm benzeri davranışların sergilenmesi tanı karmaşasına yol açabilmektedir.⁴² Tüm özellikleri taşıyan bireylerin rett sendromu taşıdığını savunamayız ancak büyük bir benzerlik varsa tanı konulması için gerekli yerlere müracaat edilerek tedaviye başlanılmalı ve gerekli eğitimler alınmalıdır.

2.1.3. Dezintegratif Bozukluk

Çocukluk çağında görülen dezintegratif bozukluk, yaşamın ilk yıllarında birçok yeteneği normal gelişim göstermektedir. Çocuk sosyalleşme konusunda, oyun oynama konusunda, mesane kontrolü konusunda ve birçok motor davranışı beklenen düzeyde gelişim gösterirken 10 yaşına kadar bu konuların en az ikisinde gerileme gözlemlenmektedir.⁴³ Bu hastalığa ilişkin ilk tanımı sunan Heller (1930)

---

³⁸ Dunn, **a.g.e.**, s. 46

³⁹ Elleway and Christodoulou, **a.g.e.**, p.601.

⁴⁰ Elleway and Christodoulou, **a.g.e.**, p.603.

⁴¹ Elleway and Christodoulou, **a.g.e.**, p.621.

⁴² Skuse ve Kuntsi, **Molecular genetic and chorosomal anomalies: cognitive and behavioural consequences. Child and Adolescent Psychiatry**, Oxford, Blackwell Publishing, p.205.

⁴³ Kemal Utku Yazıcı ve İrek Perçinel, "Çocuk Psikiyatrisi Pratiğinde Nadir Bir Durum: Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu", **Düşünen Adam The Journal of Psckhiatry and Neurological Sciens**, 2014; 27, s.352.

hastalığı 2-4 yaş sonrası sosyalleşmede, iletişim kurmakta, motor davranışlarda eksilme olarak nitelendirmiştir.⁴⁴

Volkmar ise, 1994 senesinde bu sendromu şöyle tanımlamıştır: çocukların gelişiminin 3 veya 4 yıla kadar normal bir seyir gösterebileceğini, ancak bundan sonraki süreçte, bozukluğun başlangıcı, seyri ve sonucu olarak otizmden ayrıldığını belirtmektedir.⁴⁵

Heller Sendromu, etiyojisi tam anlamıyla saptanamayan ve çok az görülen bir rahatsızlıktır. Toplumda prevalansının 100.000'de 1.1. ve 6.4 arasında değiştiği araştırmalarla ortaya konmuştur. ⁴⁶ bu hastalığın, Rett sendromundan farklı olarak kızlara nazaran erkeklerde daha fazla görüldüğü saptanmıştır. Heller sendromu ortalama yaşı 3.36yıldır. Fakat araştırmalarda 1.2 ile 9 yaşları arasında beliren durumlar olduğu bildirilmiştir.⁴⁷ Sendrom, aylar içinde veya günler içinde başlayabilmektedir. Belirtilere bakıldığında ise anksiyete, aşırı hareketliliğe ve irritablite gibi öncü belirtiler haber verici dönem olarak belirtilebilir. Depresif bozukluklar, dikkat eksiklikleri ve hiperaktivite bozukluğu gibi birçok klinik olayla karşılaşılabilir. Bahsettiğimiz tüm belirtiler 10 yaştan önce gelişim göstermiş olmalıdır. Başlangıçlar ise ani ve dereceli olabilmektedir.

DSM-IV tanı tekniğinin 2000 yılında yenilenmiş olan sürümünün DSM-IV-TR ve International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problem tarafından verilmiş tanı kıstasları, bu bozukluğa sahip çocukların üç konuda gerileme yaşadığını ortaya koymuştur. Bunlar ilk olarak dil kullanımı, sosyal çevreye olan ilgi ve kendine yetebilme becerisidir. Genelde ek olarak bilişsel becerilerde hızlı düşüşler tespit edilir. Akut gerileme döneminde, özellikle birkaç ay boyunca yüksek seviyede tedirginlik ve gerginlik hali gözlemlenebilir. Oluşan tablo ise ciddi bir otizm ve entelektüel engellilik durumu, yani otistik bir çocuk denilebilir.⁴⁸

---

⁴⁴ Witt Engerstrom, *Age-related occurrence of signs and symptoms in the Rett syndrome*, Brain Dev, 1992, (12), p.20.

⁴⁵ Ahmet Gök, Sosyal ve Eğitsel İşlevlerin Otistik Çocuklar İçin Göselleştirilmesinde Perspektif Faktörü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trakya Üni, Edirne, 2014, s.12. **(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)**

⁴⁶ Chakrabarti S, Fombonne E. Pervasive developmental disorders in preschool children. *JAMA*, 2001, (285), p. 3093-3099.

⁴⁷ Volkmar FR. Childhood disintegrative disorder: issues for DSMIV. *J Autism Dev Disord* 1992, (22), p.625-642.

⁴⁸ Yale Developmental Disabilities Clinic, *Childhood Disintegrative Disorder*, 2013.

Çocukluğun Dezintegratif Bozukluğu DSM-IV tanı ölçüleri şöyledir.⁴⁹

- A) Doğumdan sonra iki sene içerisinde bulunduğu yaş ile uyumlu davranışların, sosyal becerilerin normal gelişmesi
- B) Aşağıda bahsi geçen niteliklerin 10 yaşına kadar en az 2 tanesinde belli ölçülerde azalma gözlemlenmesi
- İletişim ve anlama
  - Sosyal yetenekler ve yaşa uygun davranış
  - Mesane üzerinde kontrol
  - Oyun
  - Motor yetenekler
- C) Aşağıdakilerden en az iki alanda olağan dışı bir işlevselliğin olması:
- Sosyal iletişimde başarısızlık, iletişimde niteliksel gerileme, vücut dili iletişimde gerileme
  - Toplumsal etkileşimde eksiklik, söze başlayamama ya da sürdürmemeye
  - Motor basmakalıp davranışlar ve mannerizmler de içinde olmak üzere davranış, ilgi ve etkinliklerde sınırlı, basmakalıp ve yineleyici örüntülerin olmasıdır.

2.1.4. Tanımlanamayan Yaygın Gelişimsel Bozukluklar

Bu tür bozuklukları atipik otizm adı altında inceleyebiliriz. Atipik otizm, dil ve sosyal iletişim ile ilgili olan sorunları, dilin hedefe uygun uygulanmasındaki problemler, fazlasıyla çekingenlik, aşırı utanma hali, gündelik ve özel olmak üzere özel hayatta belirli kurallara fazlasıyla ketum yaklaşma ve bağlılık gibi durumlarla ilişkili olarak değerlendirilebilir.

YGB-BTA tanısı alabilmek için Doğanün'e göre belirtilen 4 maddeyi taşımak gerekmektedir. Bunlar:⁵⁰

⁴⁹ T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Destek Eğitim Programı, Ankara, 2008, s.10-11.

⁵⁰ Doğanün, **a.g.e.**, s.171.

- Genelde 3 yaşından sonra görülmektedir.
- Olgu DSM-IV'de yer bulan 12 adet otistik rahatsızlık kriterlerine istenilen seviyede sahip olmayan atipik göstergeler gözlemlenmektedir.
- Durum otistik rahatsızlığın eşik altı varyantıdır, teşhis almak için elzem olan 6 göstergeye sahip değildir.
- Olguda, otizme has temel göstergeleri tamamen gözlemlenmemektedir.

Bu sebeplere bağlı olarak YGB-BTA'nın fazlasıyla heterojen bir bölüm olduğu kararına erişebiliriz. Bu bölümde ilişki halinde sosyal etkileşim veya sözlü ya da sözlü olmayan iletişim yeteneklerinin ortaya çıkmasında yavaş ve yaygın bir gelişimsel rahatsızlık belirmesine istinaden, şizofreni, şizotipal kişilik bozukluğu veya çekinden kişilik bozukluğu teşhis kriterlerini karşılamamış olması klinik anlamda ortaya çıkan bulgular olarak tanımlanabilir.

Yukarıda bahsettiğimiz bozuklukları taşıyan çocuklarda dil gelişimleri istenilen seviyededir, fakat etkileşim ve iletişim konularındaki gerileme ve rahatsızlık göstergeleri herhangi bir teşhis koymak için yeterli değildir. Tüm belirtilerin spektrum olduğu varsayılan YGB'nin küçük ölçekli bir formu olması sebebiyle gözle görülür YGB durumlarından ayrımlarının belirtilmesi otizm gibi teşhis edildikten sonra uygun tedaviler geliştirilmesine yol gösterebilir.

Otizimde sık ele alınan teşhis ölçütleri, DSM IV, ICD ve WHO tarafından onaylanan kriterlerdir ve profesyonellerce otizmle ilintili olarak konan araştırmalarla bahsi geçen kriterler kabul görmektedir.⁵¹

DSM IV' ölçütlerine göre bu ölçütler detaylı bir biçimde verilmiştir.

- A. Aynı zamanda bu ölçütlerden 1.madde içerisinde yer alan maddelerden bir tanesi, 2. Ve 3. Maddelerden toplamda altı maddenin bulunması gerekmektedir. Bu maddeler şu şekildedir.
- 1- Aşağıdakilerden en az ikisinin belirmesi ile toplumsal yaşamda niteliksel eksiklikler meydana gelmektedir:

---

⁵¹ Deniz Karpat, "Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tanısı Alan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşadığı Yas Tepkilerinin, Evlilik Uyumlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi, D.E.Ü., s.13.(**Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi**)

- a) Toplumsal etkileşimde etkili olan jest ve mimiklerin, başka bir deyişle vücut dilinin istenilen düzeyde olmaması, bu hususta gerileme görülmesi
  - b) Akranlarıyla istenilen ölçüde, yaşının gerektirdiği şekilde etkileşime girememe
  - c) Diğer kişilerle ilgi alanlarını, duygu durumlarını paylaşmak istememe, bu konuda fazlasıyla pasif olma
  - d) Toplumsal veya duygu durumlarına ilişkin karşılıklar belirtmeme.
- 2- Aşağıdakilerden en az birinin belirmesi ile iletişimin niteliğinde eksiklikler gözlemlenmektedir:
- a) Anadilin yetersiz ölçüde gelişmesi ya da hiç gelişmemesi, öte yandan vücut dilinde yetersizlik.
  - b) Sohbeta başlama ve sürdürme konusunda sıkıntılar, güçlükler.
  - c) Tekdüze, basmakalıp bir dil kullanma, sürekli tekrar.
  - d) Özellikle taklide dayalı ve yaşının gerektirdiği oyunları oynama konusunda zorluk.
- 3- Aşağıdakilerden en az birinin belirmesi ile ortaya çıkan davranış, ilgi ve faaliyetlerde sınırlı, tekdüze ve tekrarlayıcı örüntülerin olması:
- a) İlgilendiği duruma veya nesneye fazlasıyla odaklı ve ilgili kalma, sıra dışı bir biçimde tekdüze ilgi alanları
  - b) Özgül, her gün tekrarlanan gündelik önemsiz faaliyetlere fazlasıyla bağlı kalma ve hiç birini aksatmama, bu konuda takıntılı görünme.
  - c) Tekdüze ve tekrarlayıcı motor davranışlar.
  - d) Nesnelere ve nesnelerin parçalarıyla fazlaca ilgilenme.
- B. Aşağıdaki alanlardan en az birinde, 3 yaşından önce gecikmelerin ya da olağan bir işlevselliğin olması
- a) Toplumsal etkileşim,
  - b) Toplumsal İletişimde kullanılan dil
  - c) Sembolik ya da imgesel oyun
- C. Bu bozukluk Rett Bozukluğu ya da Çocukluğun Dezintegratif Bozukluğundan başka bir hastalıkla daha iyi açıklanamaz.⁵²

---

⁵² American Psychiatric Association: **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders** (DSM-IV). Washington, DC, American Psychiatric Association, 1994, p.13.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM:

SPORUN OTİZİMLİ BİREYLERE ETKİSİ

3.1. SPOR VE OTİZM

Otizm gelişimsel bozukluk şemsiyesi altında yer alan⁵³ beynin yapısını veya işleyişini etkileyebilen nörolojik bozukluk olarak tanılanır. Yukarıda detaylı bir biçimde ele aldığımız otizm rahatsızlığı bulunan kişilerin başkaca kişilerle etkileşim ve iletişim kurmada, davranış şekillerinde bazı problemlerle karşılaşmalarına neden olmaktadır.

Dış görünüm açısından gayet sağlıklı görünen otizmliler çocukların motor gelişimleri akranlarıyla kıyaslandığında farklılık göstermektedir. Fiziksel işleyiş açısından birçok yeteneği istenilen zamanda gerçekleştirebilecek gibi görünseler dahi, birtakım yeteneklerin ortaya çıkmasında geç olmaktadır. Otizmliler bireylerin herhangi bir hareketi gerçekleştirirken motor hazır olmuşluklarının normal yaşlılarına göre iyi olmadığı görülmektedir.⁵⁴

Otizmliler bireylerin kendilerini rahatça ifade edememesinden dolayı fiziksel aktivitelere katılım, bu bireylerin fiziksel, sosyal ve duygusal yapılarına ve tekdüze davranışların da olabildiğince hafifletilmesi pozitif yardım ve daha karmaşık becerilerin de gelişmesini sağlamaktadır. “ Becerilerin gelişmesi diğer vücut hareketlerin bir temel hazırlayarak karmaşık yeteneklerin kazanılmasına son derece destek olmaktadır.”⁵⁵

Spor faaliyetleri tüm kişiler için sağlıklı yaşam stiline elzem olan bir ayağı olmasına rağmen otizmlilerde fazlasıyla görmezden gelinen bir husustur. Otizmliler bireylerin olabildiğince fiziksel aktivitelere katılmaları, tekrarlayıcı hareketlerinde azalma, istenilen tepkileri fazlaştırma, sosyalleşme imkânı ve refleksi sağlama gibi destek sunulmasına karşın motor fonksiyonları ihmal edilen bir alandır.⁵⁶

Otizmlilerde beden farkındalığının yaratılması, diğer çocuklarla işbirliği içerisinde hareket etmesi, çevreye uyum sürecinin gelişmesinde motor beceri

⁵³ Hollender-Nowinski, Core Symptoms Related Disorder and Course of Autismü, **Spectrum Disorder**, 2003, p.223.

⁵⁴ Yeşim Özlü Fazlıoğlu, Duyusal Entegrasyon Programının Otizmliler Çocukların Duyusal ve Davranış Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Ankara, 2004, s. 45. **(Yayınlanmamış Doktora Tezi)**

⁵⁵ Halil Sarol, Uyarlanmış Rekreasyonel Fiziksel Aktivitenin Otizmliler Bireylerin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, 2013, s.65. **(Yayınlanmış Doktora Tezi)**

⁵⁶ Nevin Benal Penny, **İstiyorum İhtiyacım var Çünkü Farklıyım**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2005, s.87.

programlarının uygulanması ile ancak mümkün olabilecektir⁵⁷. Otizmliler çocukların ve bireylerin motorsal işlev faaliyetlerinde gözle görülebilecek derecede olduğu için hem eğitimciler tarafından hem de eğitimciler tarafından daha fark edilir durumdadır. Buna rağmen her birey farklılıklar göstermekle birlikte, genelde hareketsetel anlamda zorlanma, denge ve koordinasyon gerekliliği bulunan fiziksel aktivitelerde zorluk yaşanması ve kaslarda zayıflık görölmektedir.

Otizmliler kişilerin fiziksel aktivitelerde bulanmalarının, kendini uyarıcı davranışlarının azal indirgenmesi bakımından, kendilerinde aranan uyarıcı davranışların azal indirgenmesi, uygun yanıtın artırılması, toplumsal etkileşim açasından değerlendirilmesi gereken bir fırsattır ve spor faaliyetleri oldukça yararlıdır. Sporsal faaliyetler otizmliler bireyleri alıştıkları aile yaşantısından çıkartıp farklı kişiler ve farklı mekanlarda iletişim içinde olmalarına yardımcı olmaktadır. Sporsal faaliyetlerle artan fiziksel aktiviteler otizmliler çocukların alışkın olduğu aile yaşantısından ayrılıp bilmediği bir ortamda, öncesinde iletişimde bulunmadığı kişilerle iletişim kurmalarını sağlayan bir araçtır. Bu sayede otizmliler bireyler, daha önce tanımadıkları bireylerle iletişim kurabilmekte ve fiziksel aktivitelerle katılabilmektedirler.⁵⁸

Otizm ve spor arasındaki olumlu ilişki araştırmalarla kanıtlanmış ve spor, otizmde tedavi yöntemi olarak kullanılmaya başlanmasından sonra bireylerde daha olumlu etkiler gözlemlenmiştir. Sporsal faaliyetlere katılan sağlıklı bireyler onlarla zaman geçirerek farkındalığa sahip olmuşlardır. Empati kurma kabiliyeti gelişen bireyler, bu konuya eğilmede daha hassas olmuşlardır. Hiperaktifliğin azalması, oyun oynama isteklerinin artması, streslerinde gözle görölür azalma, göz teması kurmada gelişme, rahat yürüyüş ve uzuvlarının bilincinde olarak davranma gibi olumlu etkiler gözlemlenmiştir. Farklı bireylerin farklı gelişimsel gösteren bireylerde okumayı öğrenmeye kadar gitmiştir.

Çevresindeki tüm olaylara karşı ilgisiz, dış dünya ile bağlarını kopartmış asosyal bireyler olarak tanılanan otizmliler bireyler aileleri toplum içerisinde sergiledikleri davranışlarda dolayı zor durumda bırakabilmektedirler. Bu sebeple de aileler çocuklarını evin içerisinde eğitmeye devam etmek isterler. Bu durumda spor bu konuyu iyileştirmek için en uygun ortamdır. Bu çocuklarla piknik yapılması, sosyalleşmelerini sağlayarak kendi bilinçlerinin farkında olabileceklerdir.

---

⁵⁷ Hülya Kayaoğlu, **Otistik Çocuklar Nasıl Öğrenir**, Epos Yayınları, Ankara, 2008, s.41.

⁵⁸Ahmet Atalay, " Otizmliler Hastaların Rehabilitasyon Sürecinde Spor Terapilerinin Önemi." **Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi**. 2011; 13(Özel Sayı): s.227-237.

3.2. SPORUN İNSANLARA FAYDALARI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

Sporun vücuda sağladığı faydalar, tartışmasız kabul edilip, insan sağlığında ciddi bir yere sahiptir. Spor, fizyolojik ve psiko-sosyal yönlerden ferdin uyumlu ve dengeli gelişmesini sağlayan bir etkinliktir.⁵⁹ Bireyler bir yandan sağlığını korurken diğer yandan da statü kazanarak, ekonomik gücünü artırarak meslek edinmektedirler.

Spor, insan hayatı bakımından fayda sağlayan sistemli bir şekilde fiziksel aktivite ile uğraşmaktır.⁶⁰ Spor, kişilerin fiziksel ve psikolojik gelişimlerine katkı sağlamak, kişilik gelişimine bilgi ve becerilerine yön vermek, topluma uyum sağlamalarını kolaylaştırmak adına belirli kurallar çerçevesinde mücadele etmeyi içeren etkinliklerdir.⁶¹

Bireylerin modern dünyanın yoruculuğuna karşılık, gözlerin önünde gerçekleştirildikleri kazanımlar çok fazlada olsa, sporun faydasını sadece kişi vücuduna sağladığı yararlarla değerlendirmemek gerekir. Günümüzde, kişinin bedensel performansına duyulan gereksinim her geçen gün azaltılarak, bunun sonucunda da kişinin doğal yaradılışına uymayacak bir hayat şekli ile beraber günlük olarak gerek özel hayatımızda gerekse iş hayatımızda maruz kaldığımız stres ve baskı birçok hastalığa neden olmaktadır. Solunum ve dolaşım rahatsızlıkları gibi örnekler verilebilecek bu hastalıklar modern çağa ayak uydurmuş ülkelerde ölüm sebepleri arasına girmiştir. Spor tüm bu olumsuzlukların ortadan kaldırılmasına yardımcı olan, bu tehlikelerden insanları koruyan, stresten uzaklaştıran etkisiyle insan yaşamını kaliteli yürütebilmesi adına tıbbi destek sağlamaktadır.⁶²

Spor sadece bireyin vücudunu fiziki olarak güçlendiren bir etkinlik değildir. İnsan vücudunu geliştirmek dışında insanın zekâsını, öz güvenini, davranış biçimini etkileyen ve oluşturan bir bilim dalıdır.⁶³ Sporun insan gelişiminde en etkili ve en faydalı olduğu dönem, çocukluk çağıdır. Bu çocukluk sürecinde sporla birlikte çocuklara sorumluluk bilincinin yükselmesi, paylaşma ve iş bölümünün artırılması, daha sağlıklı büyüyerek gelişmesini destekleyen bir faaliyettir. Çocukken yapılan spor

⁵⁹ Gülten Hergüner, "Öğrencilerin Okul Deneyimi Dersini Algılama Düzeyleri", *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2002, 11 (1), s. 87.

⁶⁰ Caner Açıkkada ve Emir Ergen, *Bilim ve Spor*, Büro-tek ofset Matbaacılık, Ankara, 1990, s.53.

⁶¹ Azmi Yetim, *Sosyoloji ve Spor*. Morpa Yayınları, Ankara, 2005, s.129.

⁶² Hasan Şahan, *Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşme Sürecinde Spor Aktivitelerinin Rolü*, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2007, s.162. (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

⁶³ Gökhan Güven, *Kütahya'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Oyun ve Spor Programlarının İncelenip Değerlendirilmesi*. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2006, s.62. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)

bireyin fiziksel olarak gelişimini sağlayacağı gibi kendine güvenen bir birey olmasını diğer bireylere ve haklarına saygı göstermesini, toplum düzenini sağlamaya yönelik kaidelere uymasını sağlayacaktır.⁶⁴

Sporun bireylere sağlamış olduğu faydaları ulaştığımız kaynaklardan sıralayacak olursak;

- Düzenli spor yapan kişilerin dinlenme halinde kalp atım hızı, spor yapmayan kişilere göre daha düşüktür.
- Düzenli spor yapan bireylerin stres altındayken, kalp atışları spor yapmayan kişilere göre daha düşüktür ve yavaş bir şekilde yükselir. Hâlbuki vücudu hareketsizliğe alışmış kişilerin kalp atışları aniden fırlayabilir.
- Spor, gün boyunca edinilen stresin yok olmasını sağlar.
- İş bölümü yapmayı, sorumluluğu, paylaşmayı, sağlıklı beslenme alışkanlığını kazandırmaktadır.
- Dikkat ve yoğunlaşma gelişimine oldukça katkı sağlar.
- Deriye ve saçta kan pompalayarak sağlıklı ve genç görünmeye yardımcı olmaktadır.
- Spor yapan bireylerin vücutları hastalıklara karşı direnç kazanır, zor hastalanır, çabuk iyileşirler ve doğa şartlarına karşı dayanıklılık gösterirler.
- Spor yapılırken yakılan enerji besin tüketimini artırır. Sporcu ne eksik ne de fazla yiyerek kendisine uygun sağlıklı bir diyet geliştirebilir.
- Spor yaparken yapılan terleme sayesinde vücutta bulunan fazla toksinlerin atılmasına yardımcı olunur.
- Spor, bireylerin uzuvlarının el ve ayaklarının daha orantılı ve daha doğru şekilde kullanılmasını öğretir. İnsanlara dik bir duruş kazandırır.
- Spor yapan bireyler daha dinç, daha dakik ve daha planlı insanlardır.
- Sosyal iletişimlerin artmasını sağlar.
- Bireylerin hayatını olduğu gibi uykusunu da düzene sokar.
- Normal bireylerin yakalanabileceği hastalıkları gerek düzenli hareket etmekle gerekse düzenli beslenmeyle yakalanma riskini en az seviyeye indirir.
- Spor yapmak hafızaya olumlu katkılar sağlamaktadır.
- Fiziksel zindeliği geliştirerek, hayata daha yaratıcı adapte olmayı sağlar.
- Bireyin kendine olan güven duygusunu geliştirir.

---

⁶⁴ Hüseyin Çamlıyer, **Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun**, Can Ofset Yayıncılık İzmir, 1997, s.20.

3.3. SPORUN OTİZMLİ BİREYLERE ZİHİNSEL, FİZİKSEL, SOSYAL HAYATTA GELİŞİMİ HAKKINDA BİLGİLER

Otizimli kişilerin fiziksel aktivitelere dahil olmalarının, kendilerini uyarıcı tavırların aza indirgenmesi, uygun yanıtların arttırılması, sosyal kaynaşma için fırsat oluşturulması gibi pek çok yararı vardır.⁶⁵ Fiziksel aktiviteler otizmli bireyleri buldukları aileden tamamen uzaklaştırarak değişik kişiler ile değişik sosyal alanlarda iletişimde bulunmalarına olanak verir. Fiziksel aktiviteler, otizmli çocukların alışmış olduğu sınırlanmış aile yaşantısından ayrılıp, alışık olmadığı bir ortamda, öncesinde iletişimde bulunmadığı kişilerle birlikte zaman geçirmelerine ortam hazırlayan bir etkinliktir. Bu sayede otizmli bireyler tanımadıkları farklı kişilerle iletişime geçebilir ve belli bir düzen gerektiren fiziksel aktivitelere dahil olabilirler.⁶⁶

Düzenli bir şekilde yapılan spor ve fiziksel aktiviteler otizmli bireylerin sahip oldukları sorunların önlenmesinde önemli rol oynamaktadırlar. Otizmli çocukların yatıştırılması ve rahatlatılması bunun yanı sıra bazı davranışların anlamsız bir şekilde tekrarlanarak yinelenmesinin kalıplaşmış hareketleri ifade eden davranışların azaltılmasında fiziksel aktivitelerin önemli bir yeri bulunmaktadır.⁶⁷ Fiziksel ve motor aktiviteleri sadece otizmli bireylerin sağlıklı yaşam kalitelerini iyileştirmek adına değil aynı zamanda davranışları geliştirmek için etkili yaklaşımların kullanılması bakımından önem taşımaktadır.

Otizimli bireylerin fiziksel olarak aktivitelere katılmaları, psikolojik esenliği geliştirilerek ve fiziksel- sosyal işlevselliklerini arttırarak sağlıkla bağlantılı olan yaşam kalitesine katkıda bulunmaktadır. Tüm belirttiğimiz sebeplerden dolayı son senelerde ülkemizde otizmli çocukları olanların fiziksel etkinliklerin otizmli bireyin gelişiminde fayda sağladığı anlayışını benimsemeye başladıklarını, okul içinde veya dışında fiziksel etkinliklerin var olması gerektiğini ve bu yönde arayışa girdiklerini görmekteyiz. Bu nedenle otizmli çocuklara sahip olan ailelerin fiziksel aktivite olanaklarını değerlendirerek, programlarının sunulmuş olduğu spor kulüplerine giderek beklentilerini karşılamaya çalışmaktadır. Otizmli bireylerin yaşamında önemli bir yer tuttuğu düşünülen fiziksel aktiviteleri durumlarına, fiziksel özelliklerine göre, gelişim düzeylerine göre yapıp başarabilme düzeylerine göre tercih ederler.

---

⁶⁵ Mehmet Yanardağ, **Otistik Çocuklarda Farklı Egzersiz Uygulamalarının Motor Performans ve Stereotipi Davranışlar Üzerine Etiksinin İncelenmesi**, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2007, s.84.(**Yayımlanmış Doktora Tezi**)

⁶⁶ Atalay, a.g.e., s.12.

⁶⁷ Todd, Reid G. **Increasing Physical Activity in Individuals with Autism**. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities. 2006; 21 (3): 167-176.

Spor ve yapılacak olan çeşitli etkinlikler toplumsal kaynaşma adına büyük etkiler yaratacaktır. Sosyalleşme ve sosyal etkileşim, çeşitli aktivitelere katılım yoluyla destelenip geliştirilen otizmli bireyler çeşitli aktivitelerle desteklenip geliştirilebilir. Şahin'e göre; zihinsel gelişim, etkinlikler yoluyla, yaparak öğrenme sonucunda öğrenme için gerekli olan algılama, düşünme, akıl yürütme, kıyaslama gibi yetilerin gelişimidir.⁶⁸

Eğitilebilir zihinsel engelli çocuklara ve otizmli bireylere karşı düzenli spor faaliyetlerinin vücut sistemleri üzerindeki etkilerini dört grupta toparlayabiliriz;

1. Kalp ve damar sistemi üzerine etkileri
  - Kalp atımı hızını düşürür. İki kalp atışı arasındaki süre uzadığı için kalbi besleyen koroner arterlere giden kan ve oksijen miktarı artar.
  - Her atımda vücuda pompalanan kan miktarını yükseltir.
  - Kan basıncı düzenlenir.
  - İskelet kaslarındaki kan dağılımını iyileştirir.
2. Hemodinamik etkileri:
  - Kanın akışkanlık özelliğini iyileştirir.
  - Kanın pıhtılaşma eğilimini yükseltir.
3. Metabolizma üzerine etkileri:
  - Kas hücrelerindeki myoglobin miktarını artırır.
  - Kalbe yararlı olan lipidleri artırma ve zararlı olanları da azaltma yoluyla kolesterol yapısını değiştirir.
  - Kandaki glikoz düzeyini yükseltir.
  - İnsülin ve ürik asit düzeylerini düşürür.
4. Endokrinolojik etkileri:
  - Adrenalin, kortizol ve büyüme hormonu düzeylerini arttırmaktadır.

Zihinsel engelli bir çocuğu yaşlılarından ayıran en önemli özellik ortaya koyduğu davranış biçimidir. Zihinsel gelişim her çocukta kişisel değişiklikler ortaya

---

⁶⁸ Murat Şahin, *Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü*, Nobel Yayınları, 2002, s.436.

koymakla beraber zihinsel süreçler ve işlevle ilgili kimi genel karakteristikler söz konusudur.⁶⁹

Otizimli ve zihinsel engele sahip bireylerin öğrenmeleri güç ve zaman almaktadır. Aynı zamanda bazı kavram ve yetenekleri ilerleyen yaşlarda da kazanamazlar. Zihinsel engelleri çok az bile olsa zihinsel engeli bulunmayan yaşlıları gibi algılama ve öğrenme yeteneğine sahip olmak için özel bir eğitime ihtiyaçları vardır.

Bu tür bozukluklara sahip çocukların gelişimlerinde özel beden eğitimi etkinliklerinin amaçları şöyledir.⁷⁰

1. Yaratıcılığı Geliştirebilme: Yaratıcılık eğitimi, düşünce ve harekette yaratılığı arttırmayı yani, bir hareket problemi ortaya atıldığında birçok farklı, orijinal tepki ortaya koymayı kapsamaktadırlar. Hayal etmeyi öğrenmek, süslemek, ilaveler yapmak, deneme riskine girmek, uygun ortam stratejileri planlama, yeni oyun, dans ve hareket sırası yaratmak, yaratıcı ifade kapsamına girmektedir. Sözel ve sözel olmayan yaratıcılık, hareket eğitimi yaklaşımının önemli bir ürünü olarak kabul edilmektedir. Yaratıcı düşüncenin desteklenmesi, engelli kişilerin çevrelerindeki dünyanın daha çok farkına varmalarını, birçok farklı yolları görebilmeleri ve bu şekilde daha ilgili konuşmacı ve arkadaş olmalarını sağlamak anlamına gelmektedir.
2. Oyun Becerilerinin Geliştirilmesi: Özel beden eğitiminin önemli hedeflerinden biri olarak, "oyun davranışlarını geliştirme ve oynamayı öğrenme" yer almaktadır. Oyun becerileri, oyun oynamayı öğrenme üzerine odaklanmaktadır. Oyun becerileri, oyuncaklara, oyun araçları ve kişilerle iletişim davranışlarında ilerlemeyi, oyun için gerekli olan zihinsel işlemleri ve temel oyun formasyonlarını öğrenmeyi kapsamaktadır.

Otizimli bireylerde sporun yararından bahsedilmiştir. Eğitilebilir zihinsel engelli grubuna giren otizimli çocuklar ve bireyler spor sayesinde sosyal hayata katılarak hem fiziksel olarak hem de zihinsel olarak düzelmeler gösterirler. Bireylerin topluma kazandırılması, yeteneklerinin keşfedilmesi, ilgi alanlarının fark edilmesi gibi katkıları vardır. Sporsal faaliyetlere katılan fiziksel aktivitelerini aileleriyle birlikte geliştiren otizimli bireyler topluma kazandırılması gereken, sağlıklı bireylerin de farkında olması ve desteklemesi gereken bireylerdir.

⁶⁹ Yıldız Güven, *Özel Eğitimde Giriş-Farklı Gelişen Çocuklar*, Epsilon yayınları, İstanbul, 2003, s. 76.

⁷⁰ Dilara Özer, *Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor*, Nobel Yayınları, Ankara, 2001, s.113.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN GEREÇ VE YÖNTEMİ

Bu çalışmanın amacı, otistik spektrum bozukluğuna sahip çocukların spora katılımlarının, çocukların ve ailelerinin üzerindeki etkilerini, ailelerin görüşlerine dayanarak incelemektir.

Otistik spektrum bozukluğuna sahip çocuklara özel olarak geliştirilmiş birçok eğitim modeli mevcuttur. Bu tip eğitim modelleri genellikle çocukların zihinsel aktivitelerini zenginleştirmek adına uygulanır ve çok düşük seviyede fiziksel aktivite içermektedirler. Bunların yanı sıra, OSB' a sahip çocuklarda, spor aktivitelerinin katkısının oldukça yüksek olduğu ve çocuklara hem zihinsel hem de fiziksel olarak pozitif yönde etkisi olduğu düşünülmektedir. Otistik spektrum bozukluğu zihinsel, motorik, sosyal iletişim gibi birçok alt kategoride birçok eksikliğe yol açmaktadır ve OSB tanısı konmuş bireyler günlük yaşam becerilerinde yetersiz olduklarından, hem kendileri hem de aileleri için sayısız zorluk mevcuttur.

Spor en etkili sosyal etkileşim araçlarından birisidir ve sosyal anlamda OSB tanısı konmuş bireyler üzerinde pozitif etkileri olduğu bu bağlamda kuvvetli bir ihtimaldir. Motorik işlevlerin kullanılmasında ve geliştirilmesinde en büyük etken olan spor, bağlantılı olarak, OSB tanısı konmuş çocuklar üzerinde de motorik eksikliklerinin giderilmesinde en etkin ve hızlı araçlardan biri olduğu düşünülmektedir. Otistik spektrum bozukluğunun bir dışavurumu olan hiperaktivite, spor sayesinde daha düşük bir seviyeye çekilebilmektedir. Bozukluğa sahip olan çocukların ailelerinin ise, hiperaktivitelerinde düşüş meydana gelen çocukları ile sosyal ortamlarda daha rahat bulunmaları kaçınılmazdır. OSB'li bireyler üzerinde spor aracılığı ile doğabilecek bu değişikliklerin ve gelişmelerin, ailelerinin de zihinsel, duygusal ve sosyal alanlarda karşılaştığı güçlüklerin azalmasında etkili olacağı öngörülmektedir. Standart olarak uygulanan OSB eğitim programlarının içerikleri genel olarak masa başı eğitim temalıdır ve otizmli bireylerin gelişimlerinde ancak düşük bir miktarda pozitif etkiye sahiptirler. OSB'li bireylerin spor aracılığı ile elde edecekleri sonuçlar, gerek kendilerinin gerek ailelerinin ilerideki yaşantıları için son derece önemlidir. Giderilebilecek eksikliklerin spor yolu ile giderilmemesi durumunda OSB'li çocukların problemlerinin artması kaçınılmazdır ve bununla birlikte çocukların aileleri de bu durumdan oldukça etkilenmektedir. Bu çalışmada OSB'li bireylerin zihinsel, motorik, problemli davranış, günlük yaşam becerileri, sosyal yaşam becerileri, sportif aktivite

alt konularında ve ailelerinin de zihinsel, duygusal, sosyallik gibi alt konularda gelişimleri, sportif aktivitelere bağlı olarak incelenecektir.

Bu çalışma, spor aktivitelerinde yer alan OSB'li çocukların aileleri ile gerçekleştirilen görüşmelere dayanarak sporun, çocuklarda zihinsel, motorik, günlük yaşam becerileri, problem davranış, sosyal yaşam becerileri ve duygusal beceriler üzerindeki etkileri ile ilgilendikleri spor aktivitelerini saptamak açılarından gözlemsel veriler sunar. Aynı zamanda OSB'li çocuk sahibi olan ailelerin de kendi görüşlerine dayanarak, zihinsel durumları, duygusal durumları ile sosyal ortamlardaki durumları konularında veriler sunmaktadır.

Çocuklarla denge çalışmaları, motorik özellikleri geliştirici güç çalışmaları, manipülatif becerileri geliştirici çalışmalar, öz bakım çalışmaları, sosyalleşme çalışmaları yapılmıştır

Otistik spektrum bozukluğu bulunan çocuklara sahip ailelerin, çocuklarının spora katılımının çocukları ve kendileri üzerindeki etkileri hakkındaki görüşleri nelerdir?

- 1) Sporun, OSB'li çocukların zihinsel alandaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 2) Sporun, OSB'li çocukların motorik alandaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 3) Sporun, OSB'li çocukların sosyal yaşam becerileri alanındaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 4) Sporun, OSB'li çocukların günlük yaşam becerileri alanındaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 5) Sporun, OSB'li çocukların problem davranışları alanındaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 6) Sporun, OSB'li çocukların sportif branş alanındaki faydaları hakkında ailelerin görüşleri nelerdir?
- 7) Spor yapan OSB'li bireylerin ailelerinin, kendi zihinsel yönlerindeki değişimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 8) Spor yapan OSB'li bireylerin ailelerinin, kendi duygusal yönlerindeki değişimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?
- 9) Spor yapan OSB'li bireylerin ailelerinin, kendi sosyal yönlerindeki değişimleri hakkındaki görüşleri nelerdir?

Ailelerin, çocuklarının deneyimlerinin takibini yaptığı ve aktiviteler esnasında ve sonrasında çocukları ile yakından etkileşimde oldukları varsayılmıştır.

Ailelerin çocuklarını objektif bir pencereden gözlemlediği ve soruların içeriklerini eksiksiz bir şekilde algıladıkları varsayılmıştır.

Ailelerin, görüşmelerde yönlendirilen sorulara içtenlikle ve dürüstlikle cevap verdiği varsayılmıştır.

Bu araştırma, İstanbul ilindeki OSB tanılı çocuklara sahip 8 aileden elde edilen verilerle sınırlıdır. Bu veriler, yarı planlı olarak tasarlanmış, sistematik sorular bütününden oluşmaktadır.

Sadece ailelerin gözlemleri ve görüşleriyle sınırlıdır, yöneltilen sorular çerçevesinde ailelerden elde edilen verilere dayanır.

Ana kütleyi, OSB tanısı konulmuş çocuklara sahip aileler oluşturmaktadır. OSB tanısı konmuş çocuk veya çocuklara sahip tüm ailelere ulaşmak mümkün olamayacağından ve yapılan görüşmeler sonrasında 30 aileden sadece 8 aile kabul ettiği için bir örneklem elde edilmiştir. Bu örneklem çocukları en az 1 yıl spor aktivitelerine düzenli olarak katılmış aileler olarak belirlenmiştir. Evren biriminin seçimi olasılıklı olmayan örnekleme ile belirlenmiştir ve tüm ailelerin çocukları aynı spor kompleksinde aktivitelerde bulunmaktadır. Tek aşamalı, seçkisiz olmayan, benzeşik ve uygun bir örnekleme yöntemi kullanılmış ve belirlenen kriterler ile aile seçimleri tamamlanmıştır.

4.1. ARAŞTIRMADA KULLANILAN VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Bu çalışmada uygulanan mülakat yarı yapılandırılmıştır ve ucu açık sorulardan meydana gelmektedir. Uygulanan mülakat ile otizm spektrum bozuk teşhisi konmuş çocukların ebeveynlerin, çocukları ve kendileri üzerinde, çocuklarının spor aktivitelerinde bulunmaya başladıktan sonraki algı düşünce ve yorumlarının belirlenmesi amaçlanmıştır. Mülakatta kullanılan bu sorular bütünü, spor psikoloğu Yrd. Doç. Dr. İhsan SARI ve Doç. Dr. M. Zahit SERARSLAN ile yapılan görüşmeler doğrultusunda çocukların motorik değişim, zihinsel değişim, günlük yaşam becerilerinde gelişme, problem davranışlarda azalma, ve sosyal yaşam becerilerinde artış konu başlıklarını kapsayacak şekilde oluşturulmuş ve konu ile ilgili olarak uzmanların görüşleri alınmıştır. Aynı zamanda ailelerin kendilerinde gözlemledikleri bazı etkiler olan zihinsel değişimler, duygusal gelişim ve sosyalleşme konularındaki duygu, düşünce ve gözlemleri, aynı şekilde uzman görüşü alınarak oluşturulmuş sorularla mülakat yöntemi kullanılarak açığa çıkartılmış ve analizleri yapılmıştır.

Analizler yapılırken aile görüşmeleri tamamıyla metin haline dönüştürülüp, görüşmelerde söylenen gelişmeler uzman kişilere danışılarak kod olarak işaretlenip, tema başlıkları altına yerleştirilmiştir.

Araştırmada kullanılan veriler, OSB teşhisi konmuş ve en az 1 yıldır spor aktivitelerinde yer alan çocukların aileleri ile yapılmış mülakatlara dayanmaktadır. Yarı yapılandırılmış bir şekilde hazırlanan mülakat sistemi, 19 soru içermektedir ve sözü geçen ailelerin mülakat sorularına verdikleri cevaplar, kayıt altına alınmıştır.

Bu ses kayıtlarının incelenmesi sonucu elde edilen veriler, bu araştırmanın ana veri kaynağını oluşturur.

Mülakat yöntemi ile veri elde edilmesi, bu tip araştırmalarda en sık başvurulan bir nitel veri toplama araçlarından birisidir. İletişim kurulan bireylerin, araştırılan konu ile ilgili duygu ve düşüncelerini ortaya koymak amacı ile gerçekleştirilir ve bu çalışmanın başlıca veri toplama aracıdır. Mülakat başkalarını anlama adına kullanılacak en güçlü yöntemlerden birisidir⁷¹ ve ayrıca insanların gerçeğe ilişkin algılarını, anlamlarını, tanımlamalarını ve gerçeği inşa edişlerini ortaya koymak için kullanılacak etkin bir yöntemdir⁷².

---

⁷¹ Phellas Constantinos, **Review: F. Punch: Introduction to Social Research: Quantitative and Qualitative Approaches**, London: Sage, 2005

⁷² Ceylan Soylu, **Fen ve teknoloji öğretiminde kavram karikatürlerinin 7E öğrenme modeli göre hazırlanmış bir etkinlik örneği: Yaşamımızdaki elektrik**, 2nd International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 2011.

BEŞİNCİ BÖLÜM:

ARAŞTIRMANIN BULGULARI

5.1. OSB TANILI ÇOCUKLAR İLE İLİŞKİLİ BULGULAR

Aileler ile yapılan mülakatlar sonucunda, ailelerin spor aktivitelerinde bulunan çocukları hakkında yorumlamaları ve gözlemleri aşağıdaki konu başlıklarında toplanmış ve farklı kodlarla ifade edilmiştir.

Elde edilen sonuçlar doğrultusunda çocuklarda toplam 109 ayrı kod, ailelerinde ise toplam 14 ayrı kod elde edilmiştir. Bu kodların her biri ayrı bir alandaki gelişimi ifade etmektedir. Elde edilen bu kodların bulgu tekrarları ise çocukların ve ailelerin daha çok gelişim olduğu alanları ve bu konu üzerinde daha fazla durduklarını ifade etmektedir.

5.1.1. Motorik Beceriler

Aileler ile mülakatlar sonucu elde edilmiş, OSB'li çocukların spor aktivitelerinde bulunmalarının motorik becerileri üzerindeki etkilerini içeren, gözleme ve uzman görüşlerine dayanan veriler tablo 1'de sunulmaktadır.

Tablo-1 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş, Ailelerin Çocuklarının Motorik Becerileri Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler

Davranış Kodu	Bulgu Tekrarı
Motorik yaşta ilerleme	1
Parmak kaslarında güçlenme	3
Kavrama becerisinde gelişme	1
Parmak ucu yürümede düzelme	1
Denge profilinde düzelme	3

Merdiven çıkma	1
Balon şişirme	1
Mum üfleme	1
El kaslarında güçlenme	1
Ağzının akması	1
Yürüyüşte düzelmeye	2
Kalem tutma	1
Kaslarda gelişme	6
İtme ve çekme becerisinde artış	1
Sıçrama	1
Takla atma	1
Nesneleri taşıyabilme	1
Dengeli yürüme	1

Motorik yaşta ilerleme, parmak kaslarında güçlenme, kavrama becerisinde gelişme, denge profilinde düzelmeye, yürüyüşte düzelmeye, kaslarda gelişme ve sıçrama gibi gelişmeler, OSB tanısı koymuş çocuklarda, aileleri tarafından gözlemlenip aktarılmış bulgulardır. Motorik işlevlerde meydana gelen bu gelişimlerin arka planında spor aktiviteleri olduğu konusunda aileler hemfikirdir. Konu ile ilgili aile söylemleri tablo 2’de örneklendirilmiştir.

Tablo-2 Motorik Beceriler Açısından Örnek Aile Söylemleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
“Parmaklarını hiç hissetmiyordu, şuanda parmaklarıyla bir şeyleri tutabiliyoruz bir şeyleri kavrayabiliyoruz. Bizim parmaklarımız hiç çalışmıyordu ama bu sporla daha da gelişti.”	B

"Yürürken çok büyük bir denge problemi vardı. Sporla beraber bu sorunumuz ortadan kalktı."	G
--	---

5.1.2. Zihinsel Beceriler

Aileler ile yapılan mülakatlar sonucu elde edilen, OSB tanısı konmuş ve spor yapan çocuklarda gözlemlenen zihinsel becerilerdeki değişim verileri tablo 3 de sunulmaktadır.

Tablo-3 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş ve Çocuklarının Zihinsel Becerileri Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler

Davranış Kodu	Bulgu Tekrarı
Algıda artış	8
Farkındalıkta artış	7
Komut almada artış	8
Yönerge takibi	1
Zihinsel yaşta ilerleme	1
Tehlikelerin farkına varabilme	1
Taklit becerisi	1
Öğrenme	2
Kavram öğreniminde artış	2
Anlamada artış	6
Nesne tanıma	1
Hareketlerini kontrol etme	1

Göz teması süresinde artış	1
Sıra kavramını öğrenme	1
Dinleme	1
Dikkat süresinde artış	1
İsteklerini ifade edebilme	2
Kaygıda azalma	1
Özgüvende artış	1
Anlama	3
Genelleme yapabilme	1
Kendini kontrol etme	1
Kendini ifade edebilme	1
Verilen görevi yerine getirebilme	1

Ailelerin gözlem ve yorumlamalarına dayanarak, spor aktivitelerinde yer alan OSB tanısı konmuş çocukların zihinsel faaliyetlerinden algıda artış, farkındalıkta artış, komut almada artış, zihinsel yaşta ilerleme, taklit becerisi, öğrenme, kavram öğreniminde artış, anlamada artış, göz teması süresinde artış, dikkat süresinde artış, isteklerini ifade edebilme, anlama ve kendini kontrol etmede gelişim görüldüğü kayıt altına alınmıştır. Aileler bu gelişimlerin, spor aktiviteleri ile ilintili olduğu konusunda hemfikirdirler. Konu ile ilgili aile söylemleri ve aile kodları tablo 4’de örneklendirilmiştir.

Tablo-4 Zihinsel Faaliyetler ile İlgili Örnek Aile Söylemleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
” Çocuğumun o zamanki davranışları işte 3 buçuk yaşındayken 1,5 – 2 yaş gösteriyordu. Benim 2-çocuğum şuan 4,5 yaşında yaptığımız son testte 4 yaşında gösteriyor”	A

" artık bizim komutlarımızı algıladığı için bazı şeyleri anlayabiliyor ve yapıyor."	H
---	---

5.1.3. Günlük Yaşam Becerileri

Ailelerle yapılan mülakatlar sonucu elde edilmiş, OSB tanısı konmuş ve spor yapan çocuklarda görülen günlük yaşam becerilerine dair veriler, tablo 5 de gösterilmiştir.

Tablo-5 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş ve Çocuklarının Günlük Yaşam Becerileri Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler

Davranış Kodu	Bulgu Tekrarı
Giyinme de farkında olma	1
Fermuar kullanımı	2
Çıt çıt kullanımı	1
Kendi başına yemek yeme	7
kendi başına kıyafet giyime ve çıkarma	5
Diş fırçalama	3
Saçlarını tarama	1
Kaşık kullanma	3
Çatal kullanma	3
Bıçak kullanma	1
Meyve soyma	1
Düzen	1
Ayakkabı giyime	2

Tuvalet probleminin yok olması	3
Kendi başına su içme	1
Ayakkabı ipi kullanma	1
Kıyafet katlama becerisi	1
Kendi içeceğini hazırlama	1
Mutfak becerileri	1
Kendi başına duş alma	1

Tablo 5 incelendiğinde fermuar kullanımı, kendi başına yemek yeme, kendi başına kıyafet giyip çıkartmak, diş fırçalamak, kaşık ve çatal kullanmak, ayakkabı giymek ve tuvalet probleminin yok olması konularında, spor yapan OSB'li bireylerde gelişim gözlenmiştir. Aileler bu değişimlerin, spor aktivitelerinin bir getirisi olduğunu belirtmişlerdir.

Tablo-6 Günlük Yaşam Becerileri ile İlgili Aile Söylem Örnekleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
"Benim çocuğum kendi yemeğini yiyemeyen bir çocuktur. Kaşık tutamıyordu. Artık çatal, kaşık ayırmasını yapıyor ve kullanıyor."	A
"Dediğim gibi görkem ellerini çok iyi kullanamıyordu. Kasları zayıftı. Tabi buna bağlı olarak kıyafetlerini giyemiyordu. Artık kasları geliştiği için kavraması ve algısı arttığı için kıyafetlerini tutup kendisi giyinebiliyor."	G

Mülakat yapılan ailelerin, günlük yaşam becerilerini kapsayan söylemleri, tablo 6 da örneklendirilmiştir

5.1.4. Problemlı Davranışlar

Aileler ile yapılan mülakatlar sonucunda ulaşılmış ve sporun, OSB'li çocukların problematik davranışları üzerindeki etkilerini kapsayan veriler tablo 7' de sunulmuştur.

Tablo-7 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş ve Çocuklarının Problematik Davranışlarındaki Gelişmeler Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler ve Bulgu Tekrarları

Davranış Kodu (Bulgu Tekrarı)	Davranış Kodu (Bulgu Tekrarı)
Aşırı hareketli olmada azalma (11)	Suya taş atmama (1)
Çevredekilere zarar vermeme (6)	Bağırmmama (1)
Stereotip hareketlerde azalma (1)	Kendine vurmada azalma (2)
Ellerini ısırmmama (1)	Başkalarına vurmada azalma
Kendisini ısırma davranışında azalma (1)	Takıntılı isteklerde azalma (5)
Nesneleri vurmama (1)	Kendi isteğini kabullendirmede azalma (1)
Nesneleri kırmama (1)	Kendi saçını çekme davranışında azalma (1)
Nesneleri atmama (2)	Kaçma davranışında azalma (1)
Gözlüğe vurma takıntısında azalma (1)	Koşma davranışında azalma (5)
Bardak fırlatmmama (1)	Ellerle oynamada azalma (1)
Çatal fırlatmmama (1)	Parmaklarını deliklere sokmada azalma (1)

Tabakları fırlatmama (1)	Parmaklarıyla oynamama
Masa başı bekleme süresinde artış (8)	Yerinde zıplamama (1)
Sakin olma (1)	Etrafı kurcalamama (1)
Sallanma davranışı azalma (19)	Sıvıları dökme takıntısında azalma (1)
Ağlamama (5)	Yerinde zıplamama (1)
Kendini yere atmama (1)	Sürekli yemek yeme takıntısında azalma (1)
Ayaklarını yere vurmama (1)	Öfke nöbetinde azalma (1)
Kollarını vurmama (1)	Suya taş atmama (1)
Nesneleri ağızına almama (1)	Bağırma (1)

Ailelerin görüş ve gözlemlerine göre, spor yapan OSB'li çocuklarda aşırı hareketli olmada azalma görülmesi oldukça yaygındır ve hemen her veride karşılaşılan bir durumdur. Bunun dışında çevredekilere zarar vermeme, nesnelere atmama veya daha az atma, masa başı bekleme süresinde artış, ağlamama, kendini yere atmama, takıntılı isteklerde azalma, kendine vurmada azalma, koşma davranışında azalma, öfke nöbetinde azalma gibi pozitif gelişmeler de görülmüştür. Spor yapan OSB tanısı konmuş çocukların ailelerinin kayıt altına alınmış ve problemleri davranışlarda azalma olarak tanımlanabilecek örneklendirmesi tablo 8' de sunulmuştur.

Tablo-8 Problemleri Davranışlarda Yaşanan Pozitif Yönde Değişimler ile İlgili Aile Söylem Örnekleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
"Önceden çok hırçındı. Etrafa zarar veriyordu. Eskisi gibi hırçın ve etrafa zarar veren çocuk konumundan çıktı."	A
"Elini bıraktığımız dakika koşabiliyordu, yola atlayabiliyordu ama şuanda yanımızda koşmadan yürüyebiliyor."	H

"Ama büyük ölçü de bizim için önemli olduğunu düşündüğümüz problem davranışları yok olmaya başladı. Örneğin ısırma, saçını çekme gibi"	G
--	---

5.1.5 Sosyal Yaşam Becerileri

Aileler ile yapılmış mülakatların sonucunda, OSB'li çocuklar üzerinde spor aktivitelerinin, sosyal yaşam içerisindeki uyumluluk ve beceriler üzerine kayıt altına alınmış veriler tablo 8'de sunulmuştur. Aynı zamanda karşılaşılan durumların tekrarları da belirtilmiştir.

Tablo-9 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş ve Çocuklarının Sosyal Yaşam Becerilerindeki ve Etkinliklerindeki Gelişmeler Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler ve Bulgu Tekrarları

Davranış Kodu	Bulgu Tekrarı
İletişimde daha açık olması	1
Ebeveynlerle iletişime geçme	5
Ebeveynlerle oyun oynama	6
Sosyal ortama adaptasyon	6
Arkadaş gurubuna uyum sağlama	1
Arkadaşlarıyla oyun oynama	5
Oyuncaklarla oynayabilme	1
Anne baba dışı kişilerde bekleme	5
Sosyal aktiviteye dahil olma	1
Kendisine dokunulmasına izin verme	1
Konuşmaya başlama	1

Temasla iletişime geçme	3
Arkadaşlarıyla iletişime geçme	5
İletişim kurma	1
Dinleme	1
İsteklerini ifade edebilme	1
Eve misafir kabul etme	2
Ebeveynlerle sosyal aktivite	2
Başkalarına yardım etme	1
Evde tek başına kalabilmesi	1

Tablo 9 incelendiğinde, ailelerin mülakatlarına dayanarak, spor aktivitelerinin OSB’li çocuklarda ebeveynleri ile oyun oynama ve sosyal ortamlara adaptasyon konularında sıklıkla gelişim gösterdiği görülmektedir. Bunların dışında evde tek başına kalabilmek, başkalarına yardım etmek, ebeveynler ile sosyal aktivitelerde bulunmak, eve misafir kabul etmeye başlamak, arkadaşları ile iletişime geçmek, temasla iletişime geçmek, konuşmaya başlama, anne baba dışı kişilerde beklemek, oyuncaklarla oynayabilmek, iletişime daha açık olmak, arkadaşları ile oyun oynamak ve ebeveynler ile iletişime geçmek gibi birçok konuda da gelişim göstermişlerdir.

Tablo-10 Sosyal Becerilere Dair Yaşanan Pozitif Yönde Değişimler ile İlgili Aile Söylem Örnekleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
“Önceden gelen misafirleri kabul etmiyordu. Şimdi hem kabul ediyor hem de gelen misafirlerle bir iletişim halinde bile olabiliyor.”	G
“Hiç kimsenin olmadığı tatile giderdik. Hiç kimsenin olmadığı plaja giderdik. Daha az insanların gittiği alışveriş merkezine giderdik. Bu	Y

şekilde yaşıyorduk. Ama şimdi öyle bir korkumuz yok. Her yere çok rahat gidebiliyoruz.”	
---	--

Ailelerin ses kayıtlarından oluşturulan ve sosyal becerilerdeki artış konuları ile ilgili örneklendirme tablo 10’da sunulmuştur.

5.1.6. Sportif Branşlarda Gelişim

Aileler ile yapılan mülakatlardan elde edilen verilere göre, sportif branşların becerilmesinde ve ilgilenilmesinde de pozitif yönde bir değişim söz konusu olmuştur. Bu durumlar ile ilgili veriler tablo 11’de sunulmaktadır.

Tablo-11 Ailelerin Söylemlerine Dayanarak Oluşturulmuş ve Çocukların Sportif Branşlardaki Becerilerinin Artmasına İlişkin Gelişmeler Hakkında Gözlemlerine Dayanan Veriler ve Bulgu Tekrarları

Davranış Kodu	Bulgu Tekrarı
Bisiklete binme	4
Buz pateni	5
Yüzme	5
Ata binme	1
Kayak	1
Masa tenisi	2
Paten	1
Basketbol	1

Tablo 11 incelendiğinde buz pateni ve yüzme branşlarına olan ilgi ve bu branşlarda çocukların gösterdiği gelişim üst seviyededir. Bunun dışında bisiklete binmek, kayak yapmak, masa tenisi oynamak ve paten kaymak gibi spor branşlarında

da çocuklar oldukça yüksek bir gelişim göstermektedirler. Ailelerin mülakat sorularına, spor branşlarında gelişim kategorisi altında toplanan, verdikleri cevaplardan bazı örnekler tablo 12 de belirtilmiştir.

5.2. OSB TANILI ÇOCUKLARIN AİLELERİ İLE İLİŞKİLİ BULGULAR

Spor aktivitelerinde düzenli olarak bulunan OSB'li çocukların ailelerinin kendilerinde gözlemledikleri ve çocuklarının spor yapmaları ile ilişkilendirdikleri çıkarımlar belirli konu başlıkları altında farklı kodlar ile tanımlanmıştır. Aşağıda bu veriler sıralanmıştır ve ailelerin kendi ifadelerinden yapılan analizler sonucunda ulaşılmışlardır.

5.2.1. Ailelerin Zihinsel Anlamda Değişimleri

Yapılan mülakatlar sonucunda aileler, çocuklarının spor branşlarına düzenli katılımlarının kendileri üzerinde birçok zihinsel değişime yol açtıklarını belirtmişlerdir. Bu konu başlığı altındaki durum kodlamaları ve bulgu tekrarları tablo 12'de sıralanmıştır.

Tablo-12 Aileler ile Yapılan Mülakatlar Sonucu Toplanan ve Ailelerin Kendilerinde Gördükleri Zihinsel Anlamda Oluşan Değişimlerin Kodlamaları ve Bulgu Tekrarları

Bulgu Kodu	Bulgu Tekrarı
Umutlanma	7
Beklentilerde artış	17
Kaygıda azalma	13
Ebeveynlerin psikolojisinde düzelme	3

Tablo 12 incelendiğinde, ailelerde en sık gözlenen zihinsel değişimin çocuklarına karşı duydukları beklentilerde artış görülmesidir. Bunun dışında çocuklarının ve kendilerinin durumları hakkında kaygılanmalarında azalma ve

geleceğe dair umut besleme gibi pozitif başka konularda da değişimler olduğu kayıtlara geçmiştir.

Tablo-13 Mülakat Yapılan Ailelerin Çocuklarının Spor Yapmalarının, Kendilerinde Açığa Çıkarttığı Zihinsel Değişimler Konu Başlığı Altında Toplanan Bölüm İçin Kayıt Altına Alınan Söylemlerinden Örnekler ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
"Çocuğumun bisiklete bindiğini görünce, buz pateninde kaydığını görünce, birçok sporu rahatlıkla yapabildiğini görünce, yüzmeyi rahatlıkla yapabildiğini görünce beklentilerim daha da artmaya başladı."	B
"Spor geçekten bize çok şey kattı. Çocuğun yaptığı uygulamalar, hocalarımızın bizi bilgilendirmesi bize umut vermesi çocuğumuzda gördüğümüz gelişimler bizi tamamen o kaygıları kaybettirdi."	Y

Ailelerin bu konu başlığı altında sınıflandırılan söylemlerine örnekler ve aile kodları tablo 13'de sunulmuştur.

5.2.2. Ailelerin Duygusal Değişimleri

Spor aktivitelerinde rol alan OSB tanısı konmuş aileler, yapılan mülakatlar neticesinde, kendi duygusal durumlarındaki değişimlere de değinmişlerdir. Bu duygusal etkilenme, aileler tarafından tamamen çocuklarının spor aktivitelerinde bulunmalarına referans gösterilerek belirtilmiştir. Bu konu başlığı altında toplanan bulgu kodları ve tekrarları tablo 14'de belirtilmiştir.

Tablo-14 Aileler ile Yapılan Mülakatlar Sonucu Toplanan ve Ailelerin Kendilerinde Gördükleri Duygusal Anlamda Oluşan Değişimlerin Kodlamaları ve Bulgu Tekrarları

Bulgu Kodu	Bulgu Tekrarı
Mutlu olma	22
Rahatlama	8
Memnun olma	4
Olumlu duygularda artış	2
İyimser olma	3

Tablo 14 incelendiğinde, çocuklarının spor branşlarında etkin veya başarılı olduğunu gözlemleyen aileler, bunun sonucunda mutlu olma hissi duyduklarını belirtmişlerdir ve bu bütün aileler için geçerlidir. Mutlu olma hissini dışında, aileler aynı zamanda rahatlama, memnun olma, olumlu duygularda artış yaşama ve hayata karşı daha iyimser olma gibi bir çok duygusal gelişim yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Tablo-15 Mülakat Yapılan Ailelerin Çocuklarının Spor Yapmalarının, Kendilerinde Açığa Çıkarttığı Duygusal Değişimler Konu Başlığı Altında Toplanan Bölüm İçin Kayıt Altına Alınan Söylemlerinden Örnekler ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
"Onun bir şeyler yapabildiğini ve başarabildiğini görünce bizi mutlu ediyor."	S

“Çocuğumuz sporla beraber büyük bir gelişme kat etti. Bizde bunu görünce tabi daha keyifli ve daha mutlu oluyoruz.”	G
---	---

Bu biçimde kategorize edilen kayıtlardan bazı örnekler tablo 15’de sunulmuştur ve aile kodları belirtilmiştir.

5.2.3. Ailelerin Sosyal Etkileşimlerindeki Değişmeler

Aileler ile yapılan görüşmelerde toplanan verilere göre, ebeveynler kendi sosyalleşmeleri ve sosyal etkileşimleri üzerinde bir çok değişikliğin olduğunu belirtmişlerdir. Kendilerinde gözlemedikleri sosyal etkileşimlerin artması gibi durumların, çocuklarının spor aktivitelerinde yer almaları ve bu aktivitelerin sonuçlarından kaynaklandığını belirtmişlerdir. Bu konu başlığı altında toplanan bulgular ve bulgu tekrarları tablo 16 da belirtilmiştir.

Tablo-16 Aileler İle Yapılan Mülakatlar Sonucu Ulaşılan, Ebeveynlerin Kendilerinde Gözlemedikleri ve İfade Ettikleri Sosyal Etkileşimlerdeki Değişiklikleri ve Bu Değişiklikleri Bulgu Tekrarları Verileri

Bulgu Kodu	Bulgu Tekrarı
Ebeveynlerin sosyal ortamlara daha sık dahil olmaları	18
Ebeveynlerin kendilerine daha fazla zaman ayırabilmeleri	3
Ebeveynlerin geçimsizliğin ortadan kalması	2
Ebeveynler arası iletişimde artış	9
Ebeveynler arası gerginliklerin azalması	1

Tablo 16 incelendiğinde, ebeveynlerin kendilerinde gözlemedikleri ve en sık karşılaşılan sonuç, sosyal ortamlarda daha sık rol aldıklarını ifade etmeleri idi. Bunun dışında ebeveynler arası iletişimde artış başta olmak üzere, ebeveynlerin kendilerine

daha fazla zaman ayırabilmeleri, ebeveynler arası geçimsizliğin azalması veya ortadan kalkması ve ebeveynler arası gerginliklerin azalması gibi birçok pozitif etki, sosyal anlamda kayıt altına alınmıştır.

Tablo-17 Ailelerini Çocuklarının Spor Yapmaları ile İlişkili Olarak Kendilerinde Gözlemledikleri ve İfade Ettikleri Sosyal Etkileşimlerdeki Değişimlere Dair Söylem Örnekleri ve Aile Kodları

Örnek Aile Söylemi	Aile Kodu
"Çocuğum sosyal ortama uyum sağlamaya başladıktan sonra biz de arkadaşlarımıza gidip gelmeye, sosyal ortamlara girmeye başladık."	S
"Çocuğumuzun kötü olduğu dönemlerde biz de bundan etkileniyorduk. Aramızdaki diyaloglar bile azalmıştı çünkü kafamızda hep ne olacağı vardı. Çocuğun gelişmesiyle beraber bir de baktık ki artık daha çok iletişime geçmişiz."	G
"Evde bir kişiyle bırakıp bütün günümüzü dışarda rahatlıkla geçirebiliyoruz. Önceden bu imkansızdı"	Y

Yapılan mülakatlar sonucu ailelerin çocuklarının spor aktivitelerinin bir sonucu olarak gördükleri sosyal etkileşimlerdeki gelişime dair söylemlerinden örnekler ve aile kodları tablo 17'de sunulmuştur.

ALTINCI BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN SONUÇ VE ÖNERİLERİ

Otizm, beynin yapısını ya da işleyişini etkileyen ciddi dereceli bir bozukluktur. Çeşitli dallara ayrılan otizm esasen doğumdan sonra 2 yaşından önce fark edilebilecek belirtilerle kendini göstermektedir. Özel eğitim gerektiren, özel davranışlar uygulanması gereken bu bireylerin gelişimlerine destek sağlayabilecek en uygun faaliyet şüphesiz spordur. Normal sağlığa sahip insanların devamlı spor yaparak zinde kalmaları, kendilerini bir düzene sokmaları otizmlili bireylerde daha etkili olacaktır.

Sosyal hayata katılmakta, kendilerini ifade etmekte zorluk çeken otizmlili bireylerde görülen motor problemler motor koordinasyon problemleri ile ilişkilidir. Ancak otizmlili bireylerin yaşlılarıyla çok seyrek iletişime girmeleri ve girdikleri bu iletişimde genel olarak sınırlı ve olumsuz olduğunu ancak sosyal becerilerinin geliştirilmesiyle onların yaşamlarının geri kalan kısmında birbirleriyle olan etkileşimlerinin artabileceği ve böylelikle hem ailelerinin hem de toplum içerisine kendi rollerini yerine getirebilen bireyler olarak katılabileceğini aşikârdır.

Otizmlili bireyler genel olarak eve bağlı olduklarından dolayı enerjilerini atmakta güçlük yaşarlar ve bu nedenle spor onları oldukça rahatlatmaktadır. Spora düzenli katılan burada uyguladıkları oyun, sanat ve buna benzer etkinliklerle beraber sosyal becerilerinde artış gözlemlenmekte ve stres düzeylerinde gözlenen azalma aileleri de mutlu etmektedir. Fiziksel aktivitelerin fiziksel işlevsellikle ilişkili yaşam kalitelerinin arttığı yönünde gözlemlenmiştir. Spor faaliyetleri ve fiziksel aktivitelerle beraber katılım sebeplerine ve katılım beklentilerine uygun şekilde uygulanan fiziksel programlar otizmlili bireylerin sosyal ve fiziksel gelişimlerine, davranış problemlerinin ve stereotipi davranışların azalmasına olumlu katkı sağlamaktadır.

Motorik faaliyetlerde gelişim, sporun her insana kazandırdığı bir durumdur. Yapılan mülakatlarca da OSB'li çocuklara sahip aileler, çocuklarında kas gelişimi ve denge kazanımı gibi bir çok motorik faaliyette gelişmeler gözlemlenmişler ve ifade

etmişlerdir. Spor yapan OSB tanısı konmuş çocukların becerilerinin ve kas koordinasyonlarının gelişmesi hem kendilerinin hem de ailelerinin hayat kalitesini son derece arttıracak bir değişkendir.

Zihinsel gelişim olarak değerlendirilen ve kayıt altına alınan en yaygın durumlar, çocukların aldıkları komutlara daha sağlıklı ve hızlı tepki vermeleri ve algıları ile farkındalıklarında gözle görülür bir artışın olmasıdır.

Aynı zamanda spor, OSB'li çocuklarda anlama yetisinde de artışa sebep olmuştur ve ailelerin söylemleri ile kayıt altına alınmıştır. Bu tip zihinsel gelişimler, çocukların toplum içerisinde kabul edilmeleri ve uyum sağlamaları açısından önemlidir ve bu bağlamda spor oldukça başarılı bir etkidir.

Spor aktivitelerinde düzenli olarak bulunan OSB'li çocuklar, günlük yaşamlarında daha önce başaramadıkları işleri, spor yapmaya başladıktan sonra başarabilmeye başlamışlardır ve bu durumlar ailelerin söylemlerine dayanmaktadır. Bu tip durumlarda en sık rastlananlar kendi başına yemek yemeye başlayan çocuklarda ve kıyafetlerini kendileri giyip çıkarmaya başlayan çocuklarda gözlemlenmiştir. Bunun dışında birçok farklı günlük işi kendi başlarına halledebilen çocukların ailelerine bağlılıkları azalacak ve hem ebeveynler hem de çocuklar bireysel alanlarına daha sık sahip olabileceklerdir. Günlük işlerini kendisi halledebilen çocukların bu gelişimlerini belirten aileler, bunun spor aktivitelerinin bir sonucu olduğunu da belirtmişlerdir.

OSB'li çocuklarda görülen çok farklı problem davranışlardan söz edilebilir. Spor yapan çocukların ailelerinden elde edilen verilere göre bu tip davranışlar, spor aktivitelerinde düzenli katılımın ardından azalmaya ve yok olmaya başlamıştır. En sık karşılaşılan durum ise aşırı hareketli olan OSB'ye sahip çocuklar, sportif aktivitelere düzenli katılımdan sonra bu hiperaktivitelerinde düşüş gözlenmiştir. Çevredekilere zarar vermemeye ve ayrıca masa başında bekleme sürelerinde de artış gözlemlenen çocuklar kayıtlara alınmıştır. Aileler bu söylemlerini belirtirlerken, bu davranışsal gelişmelerin spor aktivitelerinden kaynaklı olduğunu da eklemişlerdir.

Spor her bireye sosyalleşme imkânı ve yetisi kazandıran bir uğraş olmasından dolayı, OSB'li çocukların da sosyalleştikleri ve sosyal ortamlarda davranışsal gelişim gösterdikleri kayıtlara alınmıştır. Ailelerin çocuklarında gözlemledikleri durumlara göre, sosyal ortamlara adaptasyon ve hem ebeveynleri ile hem de yabancılarla iletişimlerinde kuvvetlenme olduğu belirtilmiştir. Bu tarz sosyal gelişim durumları, çocukların kendilerini topluma ait hissetmelerinde ve toplumun da OSB'li bireyleri kabul etmelerinde büyük rol oynamaktadır. Aileler aynı zamanda çocuklarının daha

önce başaramadıkları spor branşlarında zamanla başarılı olduklarını ve gelişim gösterdiklerini de eklemişlerdir.

Ailelerin kendilerinde gözlemedikleri ve ifade ettikleri veriler, üç ana sonuç grubu altında toplanmıştır. Bu sonuçlar zihinsel durumlardaki gelişim, duygusal durumlardaki gelişim ve sosyal etkileşimlerdeki gelişim olarak sınıflandırılmışlardır.

Zihinsel olarak aileler en çok, çocukları hakkındaki beklentilerinde artış olduğunu belirtmişlerdir. Bu durum çocuklarının fiziksel ve psikolojik güç gerektiren spor aktivitelerinde rol alabildiklerini gördüklerinde ortaya çıkan bir sonuçtur. Aynı zamanda aileler geleceğe dair kaygılarında da azalma olduğunu belirtmişlerdir. Sporun ailelere hem kendi gelecekleri hem de çocukları için umutlanma hissi uyandırdığı da verilerle desteklenmiştir.

Aileler kendilerinde gözlemedikleri duygusal durum değişiklikleri olduğunu da belirtmişlerdir. Bu anlamda en sık rastlanan cevap mutlu olma hissidir. Hemen tüm aileler çocuklarının spor branşlarında etkin rol aldıklarını gördüklerinde mutluluk hissi duyduklarını betimlemişlerdir. Aynı zaman en sık rastlanan bir başka durum ise rahatlama hissi olarak betimlenmiştir. Ailelerin duyduğu bu mutluluk ve rahatlama hissi çocuklarının başarılı ve etkin rollerde yer aldıklarını görmelerinden kaynaklanmaktadır. Spor, hem ailelere hem de OSB'li çocuklara mutluluk hissi vermektedir ve bu verilerle sunulmuştur.

OSB tanısı konmuş çocuklara sahip ailelerin en sık karşılaştıkları problemler ise sosyal etkileşimlerde oluşan problemlerdir. Ailelerin kendi içerisine kapanması ve dışarı ve hatta kendi içlerinde bile sosyalleşemedikleri durumlar bulunmaktadır. Ancak çocukları spor aktivitelerinde düzenli olarak bulunan ve bunun sonuçlarını alan ailelerde en sık rastlanan durum ebeveynlerin daha sık sosyal ortamlara dahil olmaları olarak kayıt altına alınmıştır. Bunun yanı sıra ebeveynler arası iletişimde artış ta oldukça sık gözlemlenmiş ve ifade edilmiştir. Spor yapan OSB'ye sahip çocukların aileleri, spor aktivitelerinin bir sonucu olarak daha iyi sosyal etkileşimlerde bulunabilmektedirler.

Spor kulüplerinin toplumsal hizmet amaçlı aktivitelere yer verebilmesi için spor kulüplerine gerekli teşvik verilmelidir ve bununla beraber kamu kurumları ve sivil kuruluşlarıyla gerekli işbirliği yapılmalıdır. Otizme sahip bireylerin spor faaliyetlerinin sosyal aktivitelerle desteklenmesi topluma büyük bir katkı sağlayacaktır. Küçük bir çalışma grubunda dahi bu denli yüksek oranda pozitif sonuç veren, otizme sahip çocukların spor aktivitelerinde bulunmalarının, devlet tarafından desteklenmesi ve

ayrıca özel kurumlar tarafından da katkıda bulunulması gereken bir durumdur. Spor kulüpleri bu bağlamda otizmlili çocukların ailelerini bilinçlendirecek çalışmalara, kamu kuruluşlarının ve özel şirketlerin destekleri ile girişebilirler.

Otizmlili bireylerin topluma kazandırılması ve bunun daha çok sporla yapılacak olması özel eğitim veren kuruluşların hedefinde olmalıdır. Ailelerin evde başlatmış oldukları eğitimin okullarda ve buna gönül vermiş bireylerin desteğiyle sağlanması engellerin ortadan kalkmasına ve beraberliğe temel olacaktır. Sosyal becerileri gelişen, fiziksel ve zihinsel aktivitelerinde de yüksek ölçüde pozitif etki elde edilen çocuklar, topluma daha iyi ayak uydurabilmektedirler. Toplum tarafından da aynı şekilde kabul görmeye başlayan otizmlili çocukların spora teşvik edilmeleri ve ailelerinin bilinçlendirilmeleri, eğitim kurumlarının ve kamu kuruluşlarının hedefleri arasında olmalıdır.

Aileler, çocuklarının eğitiminin daha verimli olabilmesi için, aldıkları eğitimi evde devam ettirmeli ve eğitimden kesinlikle ödün vermemelidirler. Otizm tanısı konduğu andan itibaren spor eğitime başlamaları çocuklarının gelişimi için daha verimli olacaktır. Çocuklarının eğitiminde kararlı ve disiplinli olmalıdırlar.

Spor eğitmenleri ilgili kurum ve kişiler tarafından titizlikle eğitilmelidir. Eğitim süreci boyunca oldukça sabırlı olunmalıdır. Öğrencinin ihtiyacının ne olduğunu bilerek eğitim programı oluşturulmalıdır.

Çocuklara bireysel olarak veya grup çalışmalarıyla spor salonlarında ve ya açık alanlarda, ihtiyaçlarına ve eksikliklerine göre çalışmalar yapılması öngörülmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

AÇIKADA Caner ve ERGEN Emir, **Bilim ve Spor**, Büro-tek ofset Matbaacılık, Ankara, 1990.

American Psychiatric Association: **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-III)**. Washington, DC, American Psychiatric Association, 1980.

American Psychiatric Association: **Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (DSM-IV)**. Washington, DC, American Psychiatric Association, 1994.

Amerikan Psikiyatri Birliği, Ed. Ertuğrul Koroğlu, **Mental bozuklukların tanısai ve sayımsai el kitabı**, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 4. Baskı, 1994.

BURD L. vd. **Child hood on set pervasive develop mental disorder**, J Child Psychol Psychiatry, 1988.

ÇAMLIYER Hüseyin, **Çocuk Hareket Eğitimi ve Oyun**, Can Ofset Yayıncılık İzmir, 1997.

GÜVEN Yıldız, **Özel Eğitimde Giriş-Farklı Gelişen Çocuklar**, Epsilon yayınları, İstanbul, 2003.

HOLLENDER-NOWINSKI, **Core Symptoms Related Disorder and Course of Autism**, Spectrum Disorder, 2003.

KANNER Leo, **Autistic Disturbances Of Affective Contact, Nervous Child**, 1943.

KAYAOĞLU Hülya, **Otistik Çocuklar Nasıl Öğrenir**, Epos Yayınları, Ankara, 2008.

KIRCAALİ İFTAR Gönül, **Otizm spektrum bozukluğu**, Daktylos Yayınları, İstanbul, 2007.

KORKMAZ Barış, **Yağmur Çocuklar**, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2000.

ÖZER Dilara, **Engelliler İçin Beden Eğitimi ve Spor**, Nobel Yayınları, Ankara, 2001.

ÖZGÜVEN Halise Devrimci vd., Şizofreni ve Asperger Bozukluğu Olgularında Duygu Tanıma, Zihin Kuramı ve Bunun İntegrite ile İlişkisinin Magnetik Rezonans Spektroskopisi Yoluyla İncelenmesi. **TÜBİTAK Sağlık Bilimleri Proje Kitabı**, 2011.

PENNY Nevin Benal, **İstiyorum İhtiyacım var Çünkü Farklıyım**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2005.

PERSSON Selvi Borazancı, **AQ Otistik Zeka ve Seviyeleri Otizm**, Sistem Yayıncılık, İstanbul, 2000.

ŞAHİN Murat, **Beden Eğitimi ve Sporda Temel Kavramlar Sözlüğü**, Nobel Yayınları, 2002.

ŞAN İclal ve BÜYÜK KALEM Deniz, **Otizm Spektrum Bozukluğu**, T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Yayınları, Ankara.

T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Özel Öğretim Kurumları Genel Müdürlüğü, **Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi Yaygın Gelişimsel Bozukluklar Destek Eğitim Programı**, Ankara.

Yale Developmental Disabilities Clinic, **Childhood Disintegrative Disorder**, 2013.

YETİM Azmi, **Sosyoloji ve Spor**, Morpa Yayınları, Ankara, 2005.

YORBIK Özgür, **Asperger Bozukluğu- Psikiyatri Temel Kitabı**, Hekimler Yayım Birliği: Ankara, 2.Baskı, 2007.

YÖRÜKOĞLU Atalay, **Çocuk Ruh Sağlığı**, Özgür Yayınları, İstanbul, 1998.

MAKALELER

AKSÜT Mehmet, Yeni Bin Yılın Yeni Eğitim Merkezleri ve Otistik Bireylerin Eğitimi, **AKÜ Sosyal Bilimler Dergisi**, C:1, S:6, 2001, s.61.

ATALAY Ahmet, Otizmli Hastaların Rehabilitasyon Sürecinde Spor Terapilerinin Önemi, **Selçuk Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Bilim Dergisi**, 2011, s.227, 237, 12.

CHAKRABARTI S and FOMBONNE E. Pervasive developmental disorders in preschool children. **JAMA**, 2001, p.3093, 3099.

COHEN Sacha Baron, An assessment of violence in a young man with Asperger's syndrome, **Journal of Child Psychology and Psychiatry**, 1988, p.351.

DUNN Hg. Importance of Rett syndrome in child neurology, review article. **Brain Dev**
ELLAWAY and CHRISTODOULOU, Rett syndrome: clinical update and review of recent genetic advances. **J Paediatr Child Health**, 1999, p.23, 38, 43,46, 593, 601, 603, 621.

ENGERSTROM Witt, Age-related occurrence of signs and symptoms in the Rett syndrome, **Brain Dev**, 1992, p.20.

GHAZIÜDDİN M, vd., "**Comorbidity of Asperger syndrome**: a preliminary report." **J Intell Disabil Res** ; 42, 1998, p.279, 283.

ÖZDEMİR Dilşad Foto ve İŞERİ Emre, Erişkinlerde Asperger Bozukluğu: Bi gözden geçirme, **Klinik Psikiyatri**, 2004, s.223, 230.

SKUSE and KUNTSİ Molecular genetic and chromosomal anomalies: cognitive and behavioural consequences. **Child and Adolescent Psychiatry**, Oxford, Blackwell Publishing, p.205.

TODD, Reid G. Increasing Physical Activity in Individuals with Autism. Focus on Autism and Other Developmental Disabilities. 2006, p167, 176.

VANUCCHHI G. vd., "Clinical features, developmental course, and psychiatric comorbidity of adult autism spectrum disorders", **CNS Spectrums**, 19, 2013, p.1, 7, 8.

VOLKMAR FR. Childhood disintegrative disorder: issues for DSMIV. **J Autism Dev Disord** 1992, p.625, 642.

WING L,v.d., The prevalence of early childhood autism: **comparison of administrative and epidemiological studies**, 1967, p.89,100.

YANARDAĞ Mehmet, Otistik Çocuklarda Farklı Egzersiz Uygulamalarının Motor Performans ve Stereotipi Davranışlar Üzerine Etisinin İncelenmesi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara, 2007, s.84.

YAZICI Kemal Utku ve PERÇİNEL İrek, Çocuk Psikiyatrisi Pratiğinde Nadir Bir Durum: Çocukluk Çağı Dezintegratif Bozukluğu, Düşünen Adam The Journal of Pskchiatry and Neurological Sciens, 2014, s.352.

DERGİLER

DOĞANGÜN Burak, Özel Eğitim Gerektiren Psikiyatrik Durumlar, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyumu, Sayı:62, İstanbul, 2008, s.161, 162, 166,170, 171.

BODUR Şahin ve SOYSAL Şebnem, Otizmin Erken Tanısı ve Önemi, **Sted Dergisi**, 2004, s.397.

HERGÜNER Gülten, Öğrencilerin Okul Deneyimi Dersini Algılama Düzeyleri, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 2002, s.87.

ÖZTÜRK Adnan, Otizm Genetiği, **Cerrahpaşa Tıp Dergisi**, c:36 (1), İstanbul, S.41.

RUTTER Michael, "Childhood schizophrenia reconsidered.", **J Autism Dev Disord**, 2, 1972, p.315, 317.

TEZLER

FAZLIOĞLU Yeşim Özlü, Duyusal Entegrasyon Programının Otizmlı Çocukların Duyusal ve Davranış Problemleri Üzerine Etkisinin İncelenmesi. Ankara Üniversitesi, Ankara, 2004, s.45. **(Yayınlanmış doktora tezi)**

GÖK Ahmet , Sosyal ve Eğitsel İşlevlerin Otistik Çocuklar İçin Görşelleştirilmesinde Perspektif Faktörü, , Fen Bilimleri Enstitüsü, Trakya Üni, Edirne, 2014, s.12. **(Yayınlanmış yüksek lisans tezi)**

GÜVEN Gökhan, Kütahya'daki Okul Öncesi Eğitim Kurumlarında Uygulanan Oyun ve Spor Programlarının İncelenip Değerlendirilmesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, 2006, s.62. **(Yayınlanmış yüksek lisans tezi)**

KARPAT Deniz, Yaygın Gelişimsel Bozukluk Tanısı Alan Çocukların Ebeveynlerinin Yaşadığı Yas Tepkilerinin, Evlilik Uyumlarının ve Sosyal Destek Algılarının İncelenmesi, 2011, s.13. **(Yayınlanmış yüksek lisans tezi)**

SAROL Halil, Uyarlanmış Rekreasyonel Fiziksel Aktivitenin Otizmlı Bireylerin Yaşam Kalitesi Üzerine Etkisi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Gazi Üniversitesi, 2013, s.65. **(Yayınlanmış doktora tezi)**

ŞAHAN Hasan, Üniversite Öğrencilerinin Sosyalleşme Sürecinde Spor Aktivitelerinin Rolü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Selçuk Üniversitesi, Konya, 2007, s.162. **(Yayınlanmış doktora tezi)**

TANDIR Canan, Asperger Sendromunda Psikiyatrik Eş Tanılar, Tıp Fakültesi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2008, s.67. **(Yayınlanmış doktora tezi)**

İNTERNET

<https://www.mebk12.meb.gov.tr/otizm> (Erişim tarihi: 30.03.2016).